

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку та фінансів

Кафедра обліку і оподаткування

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему: «Методика обліку та аналіз наявності та використання
виробничих запасів»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Облік і оподаткування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 1
Дорошенко О.В.
Керівник: Яловега Л.В.
Рецензент: Черниш М.Р.

Полтава – 2022 року

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ.....	10
1.1. Економічний зміст виробничих запасів, методи їх оцінки	10
1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення.....	13
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК НАЯВНОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ	17
2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства	17
2.2. Облік наявності та використання виробничих запасів	21
2.3. Податкові аспекти обліку операцій з виробничими запасами.....	28
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ НАЯВНОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ	31
3.1. Аналіз складу, структури та динаміки виробничих запасів	31
3.2. Забезпеченість суб'єкта господарювання виробничими запасами	38
3.3. Аналіз використання виробничих запасів підприємства та його матеріальних витрат	42
3.4. Напрями покращення матеріального забезпечення підприємства та оптимізації його матеріальних витрат	49
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми. Дослідження методики обліку та аналізу виробничих запасів суб'єктів господарювання аграрної сфери показали, що їх облік має низку недоліків і потребує подальшого вдосконалення. Особливо актуальною стає проблематика ефективного управління активами у сфері агропідприємств. Наразі специфіка їх утворення й використання зумовлена організаційно-методологічним підґрунтям функціонування господарюючих суб'єктів.

Водночас, основоположним напрямом дослідження теоретичних аспектів формування виробничих запасів підприємства є обґрунтування необхідності їх раціонального використання. Для суб'єктів господарювання аграрної сфери використання запасів набуває важливого значення у процесі пошуку шляхів зниження собівартості продукції, а також збільшення обсягів виробництва. Таким чином, актуальність обраної теми дослідження полягає у необхідності поглибленого вивчення одного з ключових елементів діяльності суб'єктів господарювання – виробничих запасів.

Вагомий внесок у дослідження змістового наповнення виробничих запасів та їх класифікації зробили такі вітчизняні науковці, як А. В. Алексєєва, О. А. Бакурова, Т. В. Божидарнік, О. В. Болдуєва, О. І. Коблянська, О. П. Левченко, Н. М. Малюга, О. М. Рибалко, І. Б. Садовська та ін. Різноманітні аспекти актуальних проблем обліку виробничих запасів розглянуто у працях В. Я. Плаксієнка, Т. Г. Маренич, М. Т. Білухи, Ф. Ф. Бутинця, М. Ф. Огійчука, В. В. Сопка, П. Л. Сука, Л. К. Сука, М. В. Кужельного, В. С. Леня, П. Т. Саблука, Б. І. Валуєва, А. М. Герасимовича, В. П. Завгороднього, П. П. Німчинова, Ю. І. Осадчого та інших.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень та розробка заходів удосконалення

обліку наявності та використання виробничих запасів підприємства.

Цільова спрямованість дослідження зумовила постановку та вирішення таких завдань:

- виявити змістове навантаження стосовно категорій «виробничі запаси», узагальнити потрактування науковців стосовно даного поняття;
- систематизувати положення нормативних актів щодо обліку наявності й використання виробничих запасів;
- проаналізувати методи оцінки запасів підприємства згідно міжнародних та національних стандартів;
- здійснити аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства і, зокрема в частині оборотних активів;
- розкрити документальне оформлення операцій щодо руху виробничих запасів;
- надати критичну оцінку стану обліку виробничих запасів на підприємстві;
- здійснити аналіз наявності та використання виробничих запасів.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є облікові процедури щодо відображення операцій із обліку наявності та використання виробничих запасів у Сільськогосподарського підприємства з обмеженою відповідальністю (далі – ХХХ).

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади, а також діюча практика обліку та аналізу наявності та використання виробничих запасів підприємств аграрної сфери.

Методи дослідження. У ході дослідження й з'ясування економічної сутності, формування та еволюційного розвитку економічної категорії «запаси» в бухгалтерському обліку застосовувався історичний метод. Теоретичні методи пізнання (абстрагування й узагальнення, аналізу і синтезу, індукції й дедукції та інші методи продукування понятійного знання) використовувалися для узагальнення теоретичних і методичних засад обліку

виробничих запасів. Праці вітчизняних і зарубіжних учених-економістів із проблем відображення в обліку виробничих запасів, нормативно-законодавчі акти України, що регулюють сферу бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності підприємств стали методологічною основою дослідження. Методи табличного подання та порівняння інформації застосовувалися для аналітичних досліджень у кваліфікаційній роботі.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна результатів дослідження представлена обґрунтуванням теоретичних підходів щодо розроблення практичних рекомендацій щодо обліку наявності та використання виробничих запасів. У межах дослідження одержано наступні положення, що визначають наукову новизну:

- досліджено еволюцію поглядів вітчизняних учених на сутність й змістове наповнення поняття «запаси»;

- набули подальшого розвитку дослідження щодо оцінки виробничих запасів підприємства згідно національних та міжнародних стандартів;

- обґрунтовано концептуальний підхід щодо формування основних положень облікової політики підприємства в частині обліку запасів підприємства (визначення найбільш оптимального та ефективного методу оцінки вибуття запасів; порядок калькулювання собівартості одиниці готової продукції (робіт, послуг); заходи контролю за повним і своєчасним оприбуткуванням матеріальних цінностей та їх збереженням) [2];

- набули подальшого розвитку методичні засади аналізу наявності та використання виробничих запасів, що сприяють формуванню прозорого інформаційного середовища управління аграрними підприємствами.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження полягають у розробленні рекомендацій щодо удосконалення обліку та аналізу наявності та використання виробничих запасів.

Апробації результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися й одержали позитивну оцінку на 3-х конференціях, а саме:

IV Всеукраїнській науково-практичній конференції (з міжнародною участю) «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін» (м. Полтава, 21 жовтня 2021 р.); V Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції, присвяченої пам'яті професора, заслуженого працівника вищої школи Д.М. Фесенка «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально орієнтованій системі управління підприємством» (м. Полтава, 14-15 квітня 2022 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін» (м. Полтава, 27 жовтня 2022 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 3 наукові праці: Аналіз використання виробничих запасів підприємства та його матеріальних витрат (матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнародною участю) «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін» Полтава ПДАУ, 2021. С. 187–189); Місце запасів в обліковій політиці підприємства (матеріали V Всеукр. наук.-практ. інтер.-конф., присвяченої пам'яті професора, заслуженого працівника вищої школи Д.М. Фесенка «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально орієнтованій системі управління підприємством» Полтава: ПДАУ, 2022. С. 85–86); Бізнес-аналітика та її роль в системі управління (матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнародною участю) «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін» Полтава: ПДАУ, 2022. С. 510–511).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 86 найменувань, містить 13 таблиць, 23 рисунки, 17 додатків. Основний зміст роботи викладено на 56 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ

ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

1.1. Економічний зміст виробничих запасів, методи їх оцінки

Становлення нового господарського механізму передбачає перспективні підходи щодо дослідження окремих економічних категорій. До яких належить і категорія оборотні активи (предмети праці), що необхідні суб'єкту господарювання для здійснення господарської діяльності. Від засобів праці вони відрізняються тим, що беруть участь у господарському процесі один раз, із перенесенням своєї натуральної форми на продукції, що виробляється [77].

Оборотні активи, незважаючи на їх назву, мають означений цикл господарського обороту, який схематично наведено у додатку А.1.

Як свідчать дані додатку А.1 оборотні активи, в процесі продовжувального алгоритму вартісного кругообороту, сформовані суб'єктом господарювання у процесі їх використання переносять повністю свою вартість на готову продукцію (виконані роботи або надані послуги), впродовж одного операційного циклу. В економічній літературі існує багато різних потрактувань, пов'язаних із оборотним капіталом, проте, слід врахувати, що кожне з них має самостійне значення та власне тлумачення. Склад оборотного капіталу наведено у додатку А.2.

Місце виробничих запасів у складі економічних ресурсів можна розглянути у додатку А.3.

Із розвитком економічних наук відбувається уточнення та зміни класифікацій економічної інформації і, зокрема в бухгалтерському обліку.

Класифікація (латинською «classis» – клас і «facio» – роблю) являє собою покроковий поділ певної сукупності з метою їх систематизації та групування. Відтак, поділ запасів за класифікаційними ознаками необхідний

для забезпечення достатньою інформацією користувачів. Разом із тим, система класифікацій є динамічною, що насамперед, пов'язано зі зміною вимог щодо облікової інформації на кожному етапі економічних відносин. За мірками науковців, з-поміж класифікаційних ознак запасів найбільшу питому вагу займають офіційно регламентовані, зокрема, класифікації за призначенням, рис. 1.1.

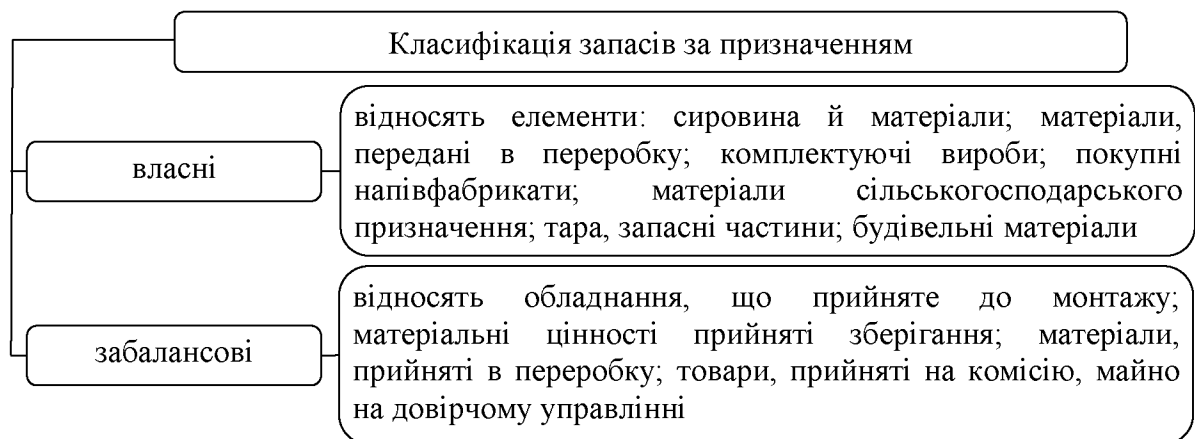

Рис. 1.1. Класифікація запасів за призначенням

Узагальнене групування виробничих запасів за різними класифікаційними ознаками наведено у додатку А.4.

Методологія формування в бухгалтерському обліку інформації щодо запасів і розкриття її у фінансовій звітності визначає НП(С)БО 9 «Запаси № 246 від 20.10.1999 р. (далі – НП(С)БО 9) [65].

Умови визнання запасів узагальнено на рис. 1.2.

Проблематика зростання виробничого потенціалу суб'єкта господарювання в умовах невизначеності потребує якісної системи управління запасами виробничого призначення, із системою їх ідентифікації як об'єктів обліку, так і методів оцінки [14].

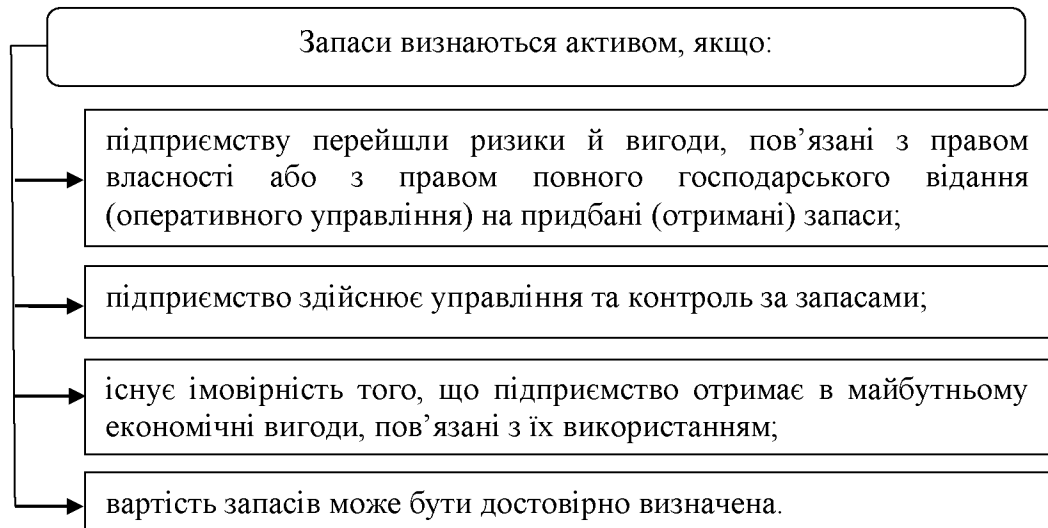

Рис. 1.2. Умови визнання запасів активом [65]

Оцінка виробничих запасів на підприємстві у відповідності вимог НП(С)БО 9 «Запаси», здійснюється: у процесі надходження; у процесі вибуття; на дату складання балансу [52]. Оцінка надходження виробничих запасів передбачає, що основою достовірності визначення їх вартості є вартість придбання. Для правильного визначення первісної вартості придбаних виробничих запасів необхідно врахувати вимоги НП(С)БО 9, щодо не включення до первісної вартості низки витрат додаток Б. Витрати, які не включаються до первісної вартості.

Виробничі запаси надходять за різними каналами: виробництво; внесок до зареєстрованого капіталу; придбання за грошові кошти та їх еквіваленти; безповоротної передачі; обміну на інші запаси [47]. Порядок формування первісної вартості придбаних запасів за каналами надходження наведено у додатку В.

Наразі в умовах забезпечення ефективного функціонування суб'єкту господарювання, досягнення ним очікуваного фінансового результату вибір методів оцінки списання виробничих запасів є важливою передумовою організації обліку даних об'єктів [32].

Метод – це систематизована сукупність послідовних кроків для

виконання задачі у досягненні мети. Згідно з НП(С)БО 9 «Запаси», продаж та вибуття запасів здійснюється за одним із таких методів, рис. 1.3.

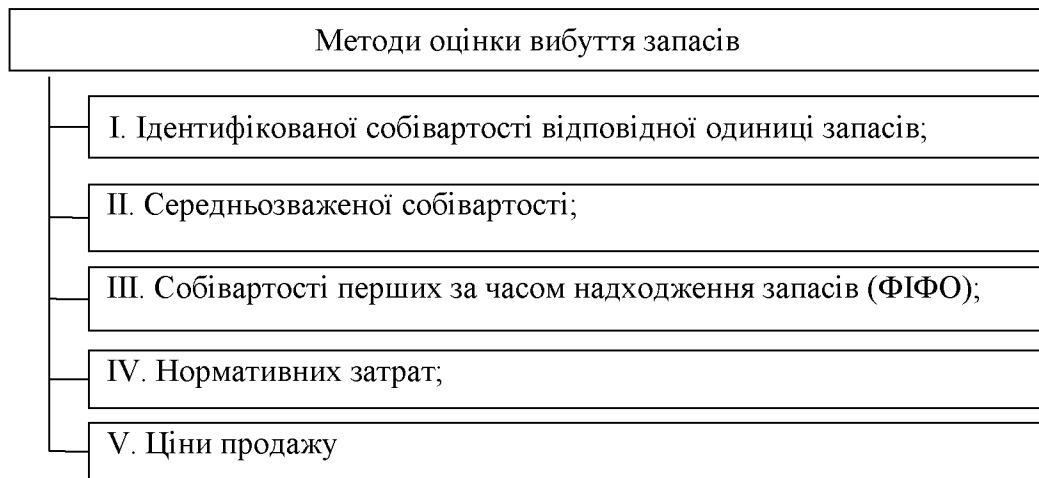

Рис. 1.3. Методи оцінки вибуття запасів відповідно до НП(С)БО 9 «Запаси» [52]

Запаси відображаються в бухгалтерському обліку за найменшою з двох оцінок: первісною вартістю або чистою вартістю реалізації, додаток А.5.

Отже, балансова вартість запасів не може бути вищою за її собівартість. При цьому дооцінка запасів обмежується сумою попередньої їх уцінки. Таким чином, облік запасів виробничого призначення – це, насамперед, застосування моделей та методів управління ними.

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення

У сучасних умовах господарювання неефективно діюча система управління запасами призводить до несвоєчасного забезпечення процесу виробництва необхідними матеріалами або неможливості вчасної акумуляції обігових коштів для придбання оборотних матеріальних запасів і, що може вплинути на зупинку виробництва.

Управлінський облік запасів забезпечує контроль за їхнім збереженням.

Для забезпечення виробничої програми оборотними активами, зазвичай, створюються спеціальні склади для зберігання основних і допоміжних матеріалів, запасних частин, палива, малоцінних швидкозношуваних предметів та інших запасів.

Оскільки національні стандарти розроблялися на основі міжнародних, тому НП(С)БО 9 та МСБО 2 «Запаси» (далі – МСБО 2) мають такі спільні моменти: терміни, що використовуються в стандартах – запаси, чиста вартість реалізації; визначення поняття «запаси»; методи оцінювання запасів при їх вибутті; оцінка запасів на дату балансу; розкриття інформації про запаси у фінансовій звітності. Проте, між НП(С)БО 9 та МСБО 2 існують певні відмінності. Порівняльна характеристика НП(С)БО та МСБО наведено в додатку Г. Насамперед, визначення терміну «запаси» в обох нормативних документах, проте згідно національному стандарту до запасів відносяться також активи, які утримуються для споживання в процесі управління підприємством. Таке доповнення є необхідним для потреб управління у ході заготівлі, збереження та збуту запасів. До того ж МСБО 2 до оцінки запасів за справедливою вартістю має ширший перелік, ніж в НП(С)БО 9. Аналізуючи класифікацію запасів, видно, що НП(С)БО 9 містить ширший перелік активів, які визначаються запасами. МСБО 2 порівняно з НП(С)БО 9 не виділяють в окрему групу запасів, наприклад, малоцінні та швидкозношувани предмети.

Вимоги в частині первісної оцінки запасів за МСБО 2 та НП(С)БО 9 дещо не збігаються. Поняття «первісної вартості» в МСБО 2 відсутнє, а первісна вартість придбання запасів, згідно НП(С)БО 9, залежить від джерела придбання [48]. Така конкретизація способів визначення первісної вартості в залежності від джерела придбання сприяє більш достовірній оцінці запасів та відображенню інформації у фінансовій звітності.

У обох стандартах наведено перелік витрат, які не включаються до вартості запасів, а визнаються як витратами підприємства, проте і тут є деякі відмінності. Так, згідно з МСБО 2 виключаються із собівартості запасів

витрати на зберігання (крім тих витрат, які зумовлені виробничим процесом і є необхідними для підготовки до наступного етапу виробництва). А згідно НП(С)БО 9 не включаються до первісної вартості фінансові витрати, методологічні засади формування інформації про які у бухгалтерському обліку визначає НП(С)БО 31 «Фінансові витрати».

Крім цього, є декілька положень, які наведені у МСБО 2, але відсутні у П(С)БО. Так, у МСБО 2 приділено увагу питанням витрат, пов'язаних із переробкою запасів, проте у національних стандартах вказані питання розглядаються у НП(С)БО 16 «Витрати» [53]. Також, МСБО 2 передбачає можливість створення резерву знецінення запасів (особливо для тих, які реалізуються за твердим контрактом), НП(С)БО 9 таке непередбачено. Згідно з МСБО 2 до витрат на придбання запасів не включаються курсові різниці, що виникають внаслідок останнього придбання запасів. У НП(С)БО 9 таке положення відсутнє, проте у НП(С)БО 21 «Курсові різниці» подібне положення відповідає вимогам МСБО 2.

У НП(С)БО 9 і у М(С)БО 2 «Запаси» порядок відображення транспортно-заготівельних витрат не залежить від того, чиїм транспортом перевозяться запаси. Транспортно-заготівельні витрати можуть або прямо включатися до первісної вартості кожної конкретної одиниці запасів, або обліковуватися на окремому субрахунку і збільшувати собівартість запасів, що вибули, за середнім відсотком. При прямому включенні до первісної вартості конкретної одиниці запасів, транспортно-заготівельні витрати у періоді придбання запасів відразу при оприбуткуванні включаються до їх первісної вартості та відображаються на відповідних субрахунках обліку запасів.

Узагальнену характеристику нормативно-правових актів стосовно обліку виробничих запасів наведено у додатку А.6.

Отже, організація бухгалтерського обліку у відповідності з чинною законодавчою базою має забезпечити: повне й безперервне надходження запасів виробничого призначення на всіх стадіях господарського процесу

впродовж звітнього періоду; своєчасне документування руху оборотних активів; складання бухгалтерської фінансової звітності у відповідності до чинного законодавства.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК НАЯВНОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства

XXX зареєстроване у селі XXXX. Основні положення, що визначені Статутом XXX наведено у додатку Г.1.

Витяг Статуту XXX наведено у додатку Д. За показниками фінансової звітності XXX за 2019–2021 рр. (додатки Е, Ж, З), здійснено фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства задля оцінки, планування та підготовки оперативних управлінських рішень за всіма аспектами. Основні показники економічного потенціалу, результатів та ефективності діяльності XXX за 2019–2021 рр. наведено у додатку К.

Аналізуючи дані додатку К, зауважимо, що в 2021 рр. порівняно з 2019 р. середньорічна чисельність працівників зменшилася на 8,2 %, а середньорічна вартість основних засобів збільшилася на 51,7 %, що свідчить про нарощування виробничого потенціалу XXX. Водночас рівень зношеності основних засобів зріс на 54,6 %: із 22,7 % у 2019 р. до 35,1 % у 2021 р. Середньорічна вартість оборотних активів збільшилася на 37,5 %, у тому числі оборотні виробничі активи зросли у 2,7 рази, а активи обігу – на 15,1 %, що призвело до суттєвих змін у структурі оборотних активів на користь майнових ресурсів. На суттєве сповільнення оборотності оборотних активів вказує зменшення відповідного коефіцієнта на 46,3 %. Незважаючи на зменшення чистого доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) на 26,1 %, випереджальне скорочення витрат забезпечило збільшення чистого прибутку в 2021 р. порівняно з 2019 р. у 20,1 рази, а рентабельність господарської діяльності підвищилася з 0,6 до 16,6 %. Визначальним фактором зниження

коефіцієнта платоспроможності з 0,043 до 0,000 стало зменшення грошей та їх еквівалентів із 4036 до 8 тис. грн. Зниження коефіцієнта автономії з 0,512 у 2019 р. до 0,406 у 2021 р. свідчить про негативну динаміку фінансової стійкості ХХХ за критерієм забезпеченості власним капіталом. Таким чином, у цілому має місце нестійка динаміка основних показників економічного потенціалу, результатів та ефективності господарської діяльності ХХХ за період 2019–2021 рр.

У ХХХ використовується лінійно-функціональна структура управління пі, що передбачає ієрархічну організацію процесу управління за господарськими процесами (постачання, виробництво, реалізація) та структурними підрозділами. За кожною з них формується лінійна система, що здійснює управління підприємством зверху до низу, зокрема від керівника підприємства через керівників підрозділів.

Облік як функція управління забезпечує суттєвою інформацією зовнішніх і внутрішніх користувачів, тому вдала організація бухгалтерського обліку є запорукою постановки й виконання завдань.

У ХХХ використовується лінійно-функціональна структура управління підприємством, що передбачає ієрархічну організацію процесу управління за господарськими процесами (постачання, виробництво, реалізація) та структурними підрозділами. За кожною з них формується лінійна система, що здійснює управління підприємством зверху до низу, зокрема від керівника підприємства через керівників підрозділів.

Облік як функція управління забезпечує суттєвою інформацією зовнішніх і внутрішніх користувачів, тому вдала організація бухгалтерського обліку є запорукою постановки й виконання завдань. Ефективна організація бухгалтерського обліку у ХХХ розпочинається з формування облікової політики. У «1С: Бухгалтерії 8.3» відомості про облікову політику з бухгалтерського та податкового обліку формуються у реєстрі відомостей «Облікова політика організацій» (головне меню – «Налаштування»). Кожен

запис якого характеризує облікову політику ХХХ за певний звітний період. Для налаштування констант у програмному продукті «1С: Бухгалтерія 8.3» потрібно зайти позицію «Налаштування параметрів обліку» («Головне» – «Налаштування» – «Параметри обліку»). У даному діалоговому вікні задаються параметри на рівні програми: Основними розділами даного діалогового вікна є: «Банк і каса», «Розрахунки», «Запаси», «Торгівля», «Виробництво», «План рахунків», «Співробітники і зарплата», рис. 2.1.

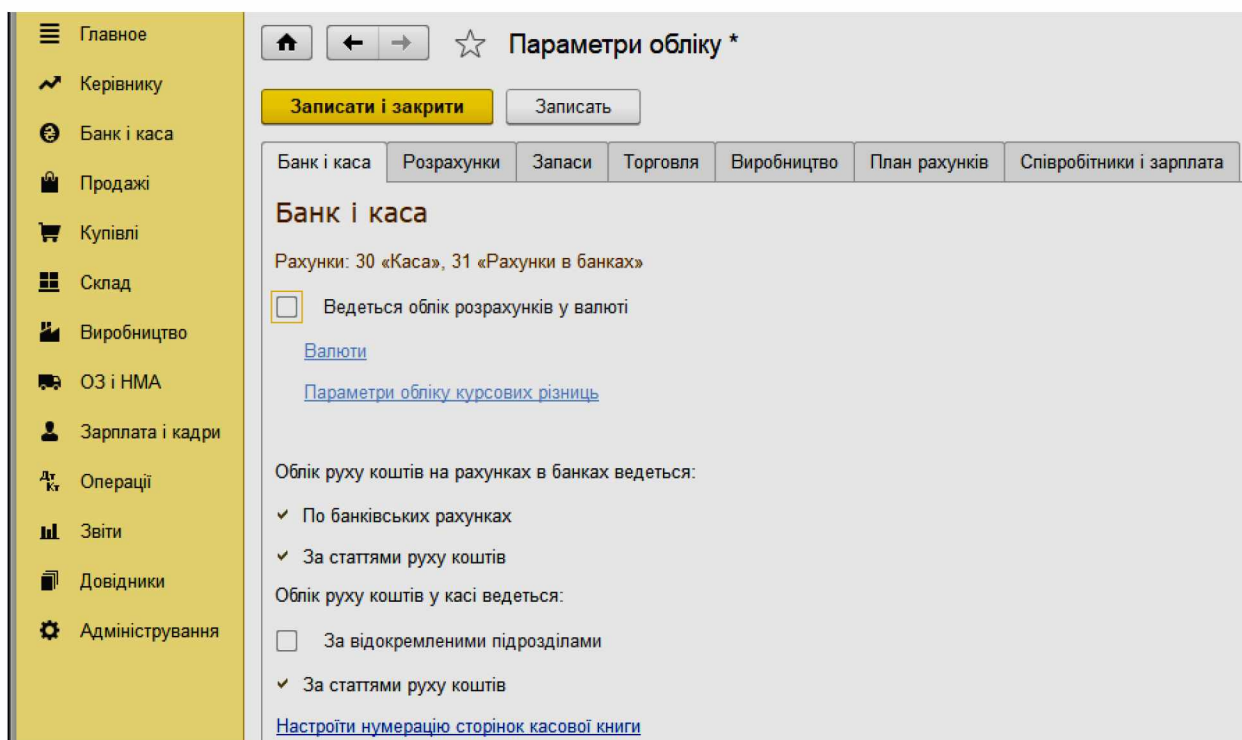

Рис. 2.1. Налаштування параметрів обліку група «Банк і каса»

У вкладенці «Розрахунки» – проставити щиглик у чарунці «За документами розрахунків», а у вкладенці «Запаси» необхідно поставити щиглик у позиціях.

Перед початком роботи у програмному продукті «1С: Бухгалтерія 8.3» необхідно налаштувати облікову політику підприємства («Головне» – «Облікова політика»). Ефективна організація бухгалтерського обліку у ХХХ залежить від формування облікової політики, положення якої фіксуються у Наказі про облікову політику, витяг діючого Наказу ХХХ наведено у додатку

Л.

Формування облікової політики у частині запасів у ХХХ здійснюється на підставі чинного законодавства та суджень головного бухгалтера підприємства, елементи якої наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Елементи облікової політики щодо запасів

Елементи облікової політики	Альтернативні варіанти обліку	У Наказі про облікову політику ХХХ
НП(С)БО 9 «Запаси»		
Одиниця обліку запасів	– найменування; – однорідна група (вид)	найменування
Метод обліку транспортно-заготівельних витрат (далі - ТЗВ)	– шляхом, прямого списання ТЗВ до первісної вартості одиниці запасів; – за середнім відсотком.	прямого списання ТЗВ до первісної вартості запасів, що придбаваються, за можливості їх точного розподілу
Методи оцінки вибуття	– ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів; – середньозваженої собівартості; – собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО); – нормативних витрат; – ціни продажу.	середньозваженої собівартості, ФІФО
Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів		
База розподілу транспортно-заготівельних витрат	за кількісним критерієм: – вага; – об'єм; кількість місць; – одиниць; за вартісним критерієм: – ціна одиниці запасів	за кількісним критерієм: – вага; – об'єм. за вартісним критерієм: – ціна одиниці запасів
Періодичність визначення середньозваженої собівартості запасів	самостійно встановлюється підприємством	самостійно встановлюється підприємством
Призначення та умови використання запасів	самостійно встановлюється підприємством	самостійно встановлюється підприємством

Додатком до наказу про облікову політику у ХХХ, розроблений графік документообігу (додаток М), який розроблений головним бухгалтером, затверджений і введений в дію наказом керівника.

2.2. Облік наявності та використання виробничих запасів

Важливість документування визначається його суцільним і безперервним спостереженням за господарськими операціями на підприємстві. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» усі без винятку господарські операції, підлягають документуванню. Більше того, дотримуючись принципу «повного висвітлення», первинний документ – це правовий факт засвідчення здійснення кожної господарської операції [71].

Організацію первинного документування в виробничих підрозділах здійснює головний бухгалтер, проте відповідальність за стан первинного обліку несуть керівники виробничих підрозділів. Для збереження цінностей у ХХХ головний бухгалтер організовує складське господарство, яке зосереджене на базі центрального складу, де обліковуються всі товарно-матеріальні цінності, що є у ХХХ. За потребою цінності відпускаються з центрального складу у склади або комори, що знаходяться у виробничих підрозділах.

У ХХХ використовують різні види виробничих запасів, що надходять від постачальників та власного виробництва. До них належать сировина й матеріали, паливно-мастильні матеріали, будівельні матеріали, запасні частини, матеріали сільськогосподарського призначення та інші.

Відповідно до Наказу Міністерства статистики України «Про затвердження типових форм первинних облікових документів із обліку сировини й матеріалів» для обліку руху виробничих запасів у ХХХ використовують такі форми первинного обліку, додаток Л.1

Облік виробничих запасів на складах ведуть у кількісному виразі за назвами, марками, сортами й розмірами. Обліковують виробничі запаси завідуючі складами на картках складського обліку матеріалів. У ХХХ на складах матеріальних цінностей ведуть Книгу складського обліку. У якій на

підставі оформлених первинних прибуткових і видаткових документів завідуючий складом у той же день робить записи про надходження та видачу матеріалів, виводить залишки на кінець дня.

Працівники бухгалтерії ХХХ систематично, не рідше одного разу на десять днів здійснюють на складах перевірку своєчасності й правильності оформлення первинних документів.

Облік виробничих запасів на складах ведуть у кількісному виразі за назвами, марками, сортами й розмірами.

Обліковують виробничі запаси завідуючі складами на картках складського обліку матеріалів. У ХХХ на складах матеріальних цінностей ведуть Книгу складського обліку. У якій на підставі оформлених первинних прибуткових і видаткових документів завідуючий складом у той же день робить записи про надходження та видачу матеріалів, виводить залишки на кінець дня.

Працівники бухгалтерії ХХХ систематично, не рідше одного разу на десять днів здійснюють на складах перевірку своєчасності й правильності оформлення первинних документів. На підставі первинних документів та записів у Книзі складського обліку завідуючий складом підприємства у кінці кожного місяця складає та подає у двох екземплярах до бухгалтерії Звіт про рух матеріальних цінностей. Один із яких разом із первинними документами залишається у бухгалтерії підприємства, а другий (без документів) із підписом бухгалтера про прийняття повертається завідуючому складом і служить підтвердженням здачі звіту.

Оскільки обліковий процес у бухгалтерії ХХХ здійснюється за допомогою автоматизованого програмного продукту «1С: Бухгалтерія 8.3», то паперові первинні документи які опрацьовані у бухгалтерії підприємства переносяться до електронних аналогів програми «1С: Бухгалтерія 8.3». Насамперед, це стосується якості, повноти та швидкості обробки первинної інформації, як результат – скорочення строків підведення підсумків у

закриттях періоду та складанні бухгалтерської звітності (фінансової, статистичної та податкової).

Для автоматизації оприбуткування запасів виробничого призначення у «1С: Бухгалтерія 8.3» передбачено два документи. Якщо запаси отримані від постачальника і лише потім будуть оплачені, то перший із них – «Надходження товарів та послуг».

У цьому випадку роль замовлення під час оплати відіграє «Договір» або та ж сама «Прибуткова накладна», якою оприбутковують активи у ХХХ. Приклад Прибуткової накладної на придбання паливо-мастильних матеріалів у ХХХ наведено у додатку Н.1.

Другий – «Рахунок на оплату постачальника» вводять за умови одержання від постачальника рахунка-фактури, у разі попередньої оплати цей документ може відігравати роль замовлення. У разі, якщо постачальник виписав рахунок, який сплачено до одержання палива, то потрібно обов'язково використати документ «Рахунок на оплату постачальника» як підставу для введення документу «Надходження товарів та послуг».

Для автоматизації обліку руху запасів виробничого призначення з одного складу на інший, чи від однієї матеріально-відповідальної особи до іншої призначено документ «Переміщення». Переміщення ПММ має свої особливості, у разі коли є потреба оприбуткувати на різні склади, то необхідно оприбуткувати спочатку на один склад, а потім перемістити актив між складами у межах підприємства (додаток Н.2). Переміщення з одного складу на інший відбувається в облікових цінах залежно від обраної партії.

Для автоматизації списання виробничих запасів у «1С: Бухгалтерія 8.3» призначено документ «Списання ТМЦ».

Заповнення форми документа «Списання ТМЦ» слід починати з вибору складу, з якого будуть списані активи, витратного рахунка, на який буде списано облікову вартість об'єктів (рахунок 23 «Виробництво»), відповідних статей аналітики цього рахунку (основна діяльність, інші

загальногосподарські витрати). Також зазначається причина списання, зокрема, нестача за результатами інвентаризації, є підставою для формування друкованої форми акту списання. У табличній частині документа зазначається найменування запасів, що списуються, їх партія і кількість одиниць. Графи «ПДВ» і «Сума» недоступні для редагування, їх значення розраховуються автоматично при проведенні документа відповідно до партій запасів, що списуються.

У разі продажу ПММ за попередньо виписаним рахунком формується документ «Видаткова накладна» на основі даного рахунку (у режимі введення документу на підставі). При заповненні документу необхідно вказати покупця, (довідник «Контрагенти»), валюту, в якій буде виписаний рахунок та її курс до національної валюти. У ХХХ облік розрахунків ведеться у розрізі договорів, тому в полі «Замовлення» електронної форми документу обирається реквізити договору, який визначений в довіднику контрагентів. У реквізиті «Строк оплати» вводиться дата, за якої виписаний рахунок буде дійсним. Для отримання детальнішої інформації про наявність та рух виробничих запасів у ХХХ ведеться аналітичний облік. Аналітика у межах рахунків запасів уможлиблює здійснення калькулювання собівартості продукції та контролю визначення результатів діяльності за центрами відповідальності.

У Плані рахунків № 291 від 30.11.1999 р. для відображення запасів передбачено клас 2 «Запаси» [69]. Рахунок 20 «Виробничі запаси» призначено для узагальнення інформації про наявність і рух належних підприємству запасів сировини і матеріалів (у тому числі сировина і матеріали, які є в дорозі та в переробці), будівельних матеріалів, запасних частин, матеріалів сільськогосподарського призначення, палива, тари й тарних матеріалів, відходів основного виробництва, рис. 2.2.

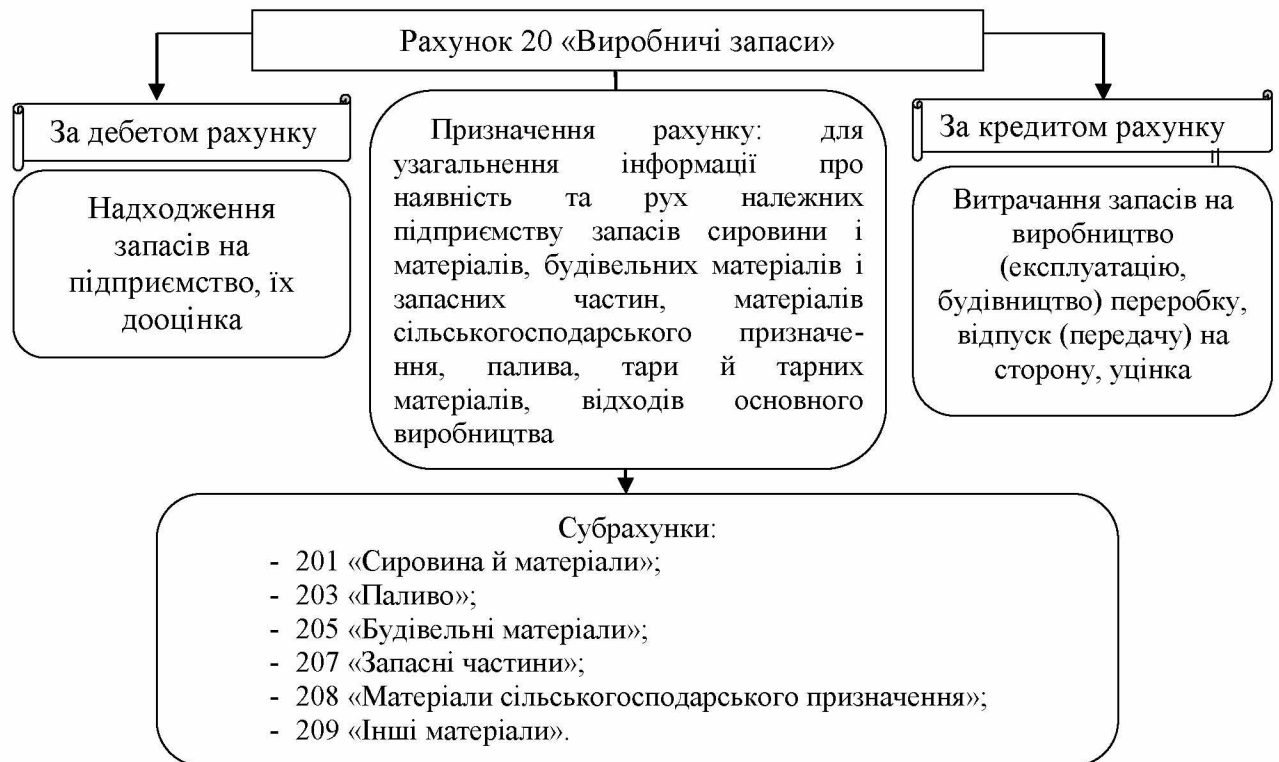

Рис. 2.2. Побудова рахунку 20 «Виробничі запаси»
у ХХХ

Таким чином, у ХХХ на рахунку 20 «Виробничі запаси» відкриті такі субрахунки: 201 «Сировина й матеріали»; 203 «Паливо»; 205 «Будівельні матеріали»; 207 «Запасні частини»; 208 «Матеріали сільськогосподарського призначення».

За дебетом – надходження запасів на підприємство, їх дооцінка, за кредитом – витрачання на виробництво (експлуатацію, будівництво), переробку, відпуск (передачу) на сторону та уцінка. Кожний із наведених рахунків передбачає наявність декількох субрахунків (за видами запасів).

Приклад господарських операцій із обліку надходження виробничих запасів у ХХХ представлений у додатку П.

У поточному обліку виробничі запаси можуть враховуватися за різними обліковими цінами (договірними, середніми, закупівельними і т. п.), проте в кінці звітної періоду (місяця, кварталу, року) обов’язковий перерахунок за

фактичною собівартістю. Фактична собівартість матеріалів складається з вартості за цінами заготівлі, придбання і витрат по доставці цих матеріальних цінностей на підприємство. Давальницька сировина відображається за балансовими цінами, вказаними в договорі.

У програмі «1С: Бухгалтерія 8.3» аналітичний облік здійснюється за допомогою спеціального механізму «субконто», що визначається на етапі конфігурування. Під видом субконто розуміється сукупність однотипних об'єктів аналітичного обліку [11].

Синтетичний облік виробничих запасів у ХХХ ведеться у Журналі-ордері за рахунком 20 у кількісному та вартісному вимірниках за кожною матеріально-відповідальною особою програми «1С: Бухгалтерія 8.3». Кредитові обороти із Журналу-ордеру автоматично переносяться до Головної книги. Заключним кроком системи бухгалтерського обліку у ХХХ, що узагальнює і систематизує інформацію про діяльність підприємства і яка необхідна усім зацікавленим особам для прийняття ефективних економічних рішень є звітність підприємств.

У програмному продукті «1С: Бухгалтерія 8.3» існує можливість у межах одного синтетичного рахунку одержувати кілька різних систем аналітичних рахунків. У кожній системі аналітичних рахунків інформація групується за певним принципом для потреб управління, що визначається видами субконто. Документування господарських операцій з придбання ПММ у ХХХ наведено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Документування господарських операцій щодо придання ПММ
програмного продукту «1С: Бухгалтерія 8.3»**

Господарська операція	Документ	Д-т	К-т	Сума, грн
1. Придбано на умовах передоплати у ТОВ «Полтаванафтопродукт» ПММ:	<i>Рахунок на оплату постачальника</i>			
- обліковано попередню оплату для придбання палива	<i>Платіжне доручення вихідне → Оплата постачальнику</i>	371	311	180704

- відображено податковий кредит з ПДВ	<i>Регістрація вхідного податкового документу</i>	641	644	30117
- оприбутковано на склад ТМЦ придбане паливо:	<i>Надходження товарів та послуг</i>			
- (бензин АІ-95 3000 кг. х 15,99 грн)				
- (бензин А-92 5000 кг. х 15,69 грн)				
- списано податковий розрахунок		644	631	30117
- закрито розрахунок за авансом виданим		631	371	180704
2. Списано на адміністративні потреби зі складу ТМЦ бензин АІ-95 1000 кг. х 15,99 грн	<i>Списання ТМЦ</i>	92	203	16990

Оскільки за рахунком 20 «Виробничі запаси» ведеться аналітика, то доцільно одержати розподіл залишків і обігу щодо конкретних об'єктів аналітичного обліку (субконто). Таку інформацію можна отримати сформувавши звіт «Оборотно-сальдова відомість за рахунком 20» (додаток Н.3). Даний звіт використовується для одержання інформації, за звітний період, щодо оборотів та сальдо на рахунку 20. Для виведення його на екран необхідно застосувати шлях: «Обороти рахунка» (Головна книга) з пункту «Звіти». Звіт «Аналіз рахунка 20» надає інформацію щодо оборотів рахунка з іншими рахунками за обраний період, а також про сальдо на початок і кінець періоду (додаток Н.4).

Формування регламентованої звітності є заключним етапом облікового циклу ХХХ.

Фінансова звітність – бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан активів, зобов'язань, власного капіталу та результатів діяльності підприємства за звітний період. Розкриття інформації щодо виробничих запасів у звітності ХХХ наведено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Розкриття інформації щодо виробничих запасів у звітності

ХХХ

Баланс (Звіти про фінансовий стан) (ф. № 1)		Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (ф. № 2)	
<i>Стаття</i>	<i>Код рядка</i>	<i>Стаття</i>	<i>Код рядка</i>
«Виробничі запаси»	1101	«Матеріальні затрати»	2500

		«Інші операційні витрати»	2520
Примітки до річної фінансової звітності (ф. № 5)		Звіт про основні економічні показники роботи с/г підприємств № 50 сг	
<i>Стаття</i>	<i>Код рядка</i>	<i>Стаття</i>	<i>Код рядка</i>
«Сировина і матеріали»	800	«Насіння однорічних овочевих культур»	4020
«Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби»	810	«Нафтопродукти»:	
		- бензин;	4200
		- дизельне паливо	4210
«Паливо»	820	«Добрива мінеральні»:	
		- азотні	4260
		- фосфорні	4350
		- калійні	4410
«Тара й тарні матеріали»	830		
«Будівельні матеріали»	840		
«Запасні частини»	850		
«Матеріали сільськогосподарського призначення»	860		

У програмі «1 С: Бухгалтерія 8.3» передбачені стандартні звіти, призначені для отримання даних за залишками і оборотами рахунків, субконто за кореспонденцією рахунків у різних розрізах для бухгалтерського та податкового обліку. Перераховані звіти доступні через меню «Звіти». Звіти використовують синтетичні та аналітичні дані бухгалтерського обліку. Будь-який звіт може бути сформований для певного періоду часу.

2.3. Податкові аспекти обліку операцій з виробничими запасами

За Податковим кодексом України № 2755-VI від 02.12.2010 р. (далі – ПКУ), визначено наступні поняття активів групи виробничі запаси, зокрема пункт 14.1.141, визначає, що пальне – нафтопродукти, скраплений газ, паливо моторне альтернативне, паливо моторне сумішеве, речовини, що використовуються як компоненти моторних палив, інші товари, зазначені у пп. 215.3.4 п. 215.3 ст. 215 ПКУ [64].

Згідно з п.140.4 ст.140 розділу III ПКУ, платник податку проводить

оцінку вибуття запасів за методами, встановленими відповідним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку. Для всіх одиниць запасів, що мають однакове призначення та однакові умови використання, застосовують лише один із дозволених методів оцінки їхнього вибуття [64]. Платник податку проводить оцінку вибуття запасів за методами, встановленими відповідним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку.

Облік розрахунків за ПДВ (нарахування та сплата відповідно до чинного законодавства) ведуть на субрахунку 641 «Розрахунки за податками».

Податковий кредит – сума, на яку платник податку на додану вартість має право зменшити податкове зобов'язання звітного (податкового) періоду [64].

Підсистема обліку розрахунків із ПДВ призначена для накопичення та підготовки даних, необхідних для формування податкових документів, побудови облікових форм і регламентованої звітності з податку на додану вартість. Документування розрахунків за податком на додану вартість наведено на рис. 2.2.

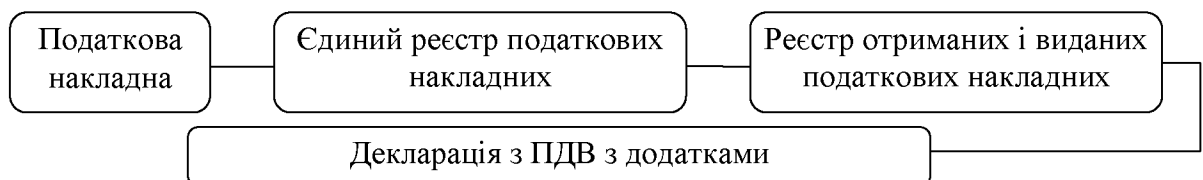

Рис. 2.2. Документування розрахунків за податком на додану вартість

Порядок документування та облікового відображення розрахунків за ПДВ у ХХХ автоматизованої програми «1С: Бухгалтерія 8.3» наведено у табл. 2.4.

Узагальнюючи вищевикладене зауважимо, що у ХХХ розрахунки за податком на додану вартість здійснюються у відповідності до чинного законодавства, і зокрема ПКУ.

Таблиця 2.4

**Порядок документування та облікового відображення
придбання запасів**

<i>Податковий кредит</i>	
Дата списання коштів з рахунка <i>«Платіжне доручення вихідне»</i>	Дата отримання податковою накладною <i>«Надходження товарів і послуг»</i>
Дт 3711 Кт 311 Дт 6442 Кт 6441	Дт 20 ... Кт 631 Дт 6442 Кт 631
<i>«Ресстрація вхідного податкового документа»</i>	<i>«Ресстрація вхідного податкового документа»</i>
Дт 6412 Кт 6442	Дт 6412 Кт 6442
<i>«Надходження товарів і послуг»</i>	<i>«Платіжне доручення вихідне»</i>
Дт 20 Кт 631 Дт 6441 Кт 631 Дт 631 Кт 371	Дт 631 Кт 311

За відповідними розрахунками щомісяця складається Декларація, яка подається до 20 числа, наступного за звітним періодом.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ НАЯВНОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

3.1. Аналіз складу, структури та динаміки виробничих запасів

Важливою умовою фінансово-економічної та господарської діяльності ХХХ є наявність його ресурсного потенціалу, складовими якого є: фінансові; трудові; матеріальні як оборотні, так і необоротні активи; інформаційні; нематеріальні. Складовими майнових ресурсів ХХХ у загальній сукупності є й виробничі запаси. До складу яких відносяться: насіння та садивний матеріал; мінеральні й органічні добрива; засоби захисту рослинних та тваринних організмів; корми для годівлі тварин, будівельні матеріали, запасні частини, тощо, що забезпечують постійність, ритмічність та безперервність функціонування підприємства. Наразі аналіз складу, стану, динаміки, забезпечення й ефективності використання виробничих запасів є дієвим інструментарієм діяльності суб'єкта господарювання в аграрній сфері.

Інформаційний масив отриманий у ході аналізу запасів виробничого призначення є джерелом своєчасних, ефективних та раціональних управлінських рішень. Розрахункові показники уможливають: визначити гіпотетичні відхилення (економію або надвитрати) обсягу фактично витрачених матеріальних оборотних ресурсів від бюджетних показників; встановити причини відхилень, що наразі виникли; дослідити вплив відповідної сукупності факторів на підсумок витрат діяльності; виявити резерви зниження матеріалоємності готової продукції отриманої від виробничого процесу; розробити альтернативні моделі рішень; прийняти оптимальне управлінське рішення, що є економічно обґрунтованим для подальшого розвитку господарської діяльності.

Базовими складовими аналізу запасів виробничого призначення є:

- мета аналізу – оцінка динаміки наявності, стану, руху й ефективності виробничих запасів для виявлення резервів зниження собівартості готової продукції та матеріальних витрат у ХХХ щодо прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

- об'єкти аналізу – показники наявності, стану, руху й ефективності витрачання виробничих запасів: матеріальні витрати на 1 гривню готової продукції (матеріалоємність); асортиментному розрізі аналітики запасів виробничого призначення; структуризація запасів виробничого призначення за центрами відповідальності.

Основні завдання аналізу запасів виробничого призначення наведено у додатку П.

Основними джерелами для аналізу запасів виробничого призначення ХХХ є: бухгалтерська звітність: Форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»; Форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»; Форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності».

Оцінка стану, структуру запасів виробничого призначення, а також причини їх зміни необхідна для визначення правильності та доцільності вкладення фінансових ресурсів у активи, що забезпечують стабільність фінансового стану суб'єкта господарювання.

Етапи аналізу стану запасів виробничого призначення ХХХ узагальнено у додатку П.1.

Відтак, аналіз запасів виробничого призначення суб'єкта господарювання визначає сукупність економічних показників, що відображають наявність й використання його ресурсів, а також реальні й потенційні фінансові можливості [8].

Розрахунок показників, що характеризують майновий стан ХХХ наведено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Структура та динаміка майна ХХХ за 2019 – 2021 рр.
(станом на кінець року)**

Види активів (майна)	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+; -) 2021 р. до 2019 р.		
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	абсолют- не, тис. грн	питомої ваги, в.п.	віднос- не, %
Майно - всього	274343	100,0	276960	100,0	300705	100,0	+26362	0,0	+9,6
1. Необоротні активи	79942	29,1	62420	22,5	55947	18,6	-23995	-10,5	-30,0
1.1. Основні засоби	61841	77,4	50004	80,1	44648	79,8	-17193	+2,4	-27,8
1.2. Довгостро- кові біологічні активи	194401	70,9	214540	77,5	244758	81,4	+50357	+10,5	+25,9
2. Оборотні активи	135288	69,6	109319	51,0	155416	63,5	+20128	-6,1	+14,9
2.1. Запаси	52237	38,6	34178	31,3	57591	37,1	+5354	-1,6	+10,2
2.1.1. Виробничі запаси	19311	14,3	21351	19,5	44001	28,3	+24690	+14,0	у 2,3 р.б.
2.1.2. Незавершене виробництво	63740	47,1	53790	49,2	53824	34,6	-9916	-12,5	-15,6
2.1.3. Готова продукція і товари	4871	2,5	5563	2,6	5885	2,4	+1014	-0,1	+20,8
2.3. Поточна дебіторська заборгованість	52167	26,8	64462	30,0	58278	23,8	+6111	-3,0	+11,7
2.4. Гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції	2075	1,1	231	0,1	315	0,1	-1760	-0,9	-84,8
2.5. Витрати майбутніх періодів	0	0,0	34965	16,3	21190	8,7	+21190	+8,7	+100,0
2.6. Інші оборотні активи	0	0,0	0	0,0	3674	1,5	+3674	+1,5	+100,0

Показники табл. 3.1 свідчать, що у 2021 р. порівняно з 2019 р. вартість майна ХХХ збільшилась на 26 млн 362 тис. грн, або на 9,6 %. При цьому спостерігається зменшення необоротних активів на 23 млн 995 тис. грн або на 30 %, що здебільшого представлені основними засобами, які у 2021 р. порівняно з базисним роком (2019 р.) зменшилася на 27,8% і склали 44 млн. 648 тис. гривень.

Стосовно оборотних активів, то відносно них відбулося збільшення на 20 млн 128 тис. грн або на 14,9 %. За групою запасів спостерігається зростання у 2021 р. порівняно з 2019 р. на 10,2 % (або на 5 млн 354 тис. грн), зокрема: вартість виробничих запасів зросла у 2, рази (на 24 млн 690 тис. грн),

витрати незавершеного виробництва зменшилися порівняно з 2019 р. на 9 млн 916 тис. грн або на 15,6 %, готова продукція зросла на 1 млн 14 тис. грн або на 20,8 %. Негативним явищем є зростання поточної дебіторської заборгованості, яка у 2021 р. порівняно з базовим зросла на 11,7 % або на 6 млн 111 тис. грн і склала 58 млн 278 тис. гривень. Динамічність такої тенденції свідчить про ризик її неповернення.

У цілому, в структурі майна ХХХ станом на кінець 2021 р. найбільшу питому вагу займають оборотні активи (63,5 %), що на 37,1 % представлені запасами. Графічне зображення динаміки активів ХХХ наведено на рис. 3.1.

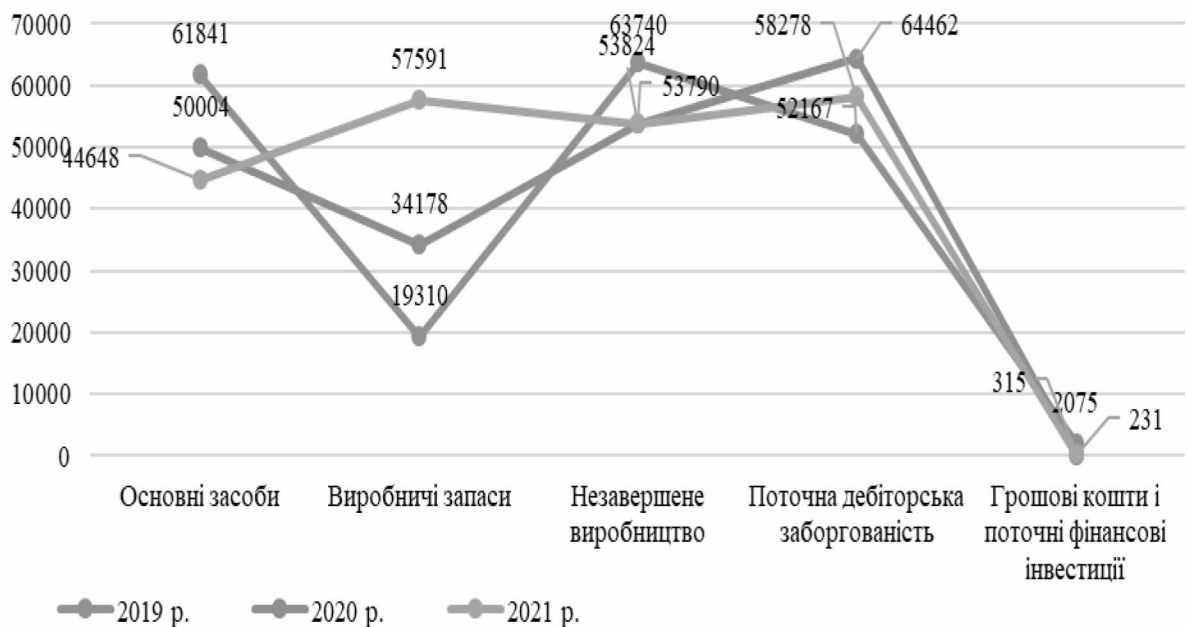

Рис. 3.1. Динаміка активів у ХХХ
за 2019–2021 рр., тис. грн

Аналіз даних рис. 3.3, свідчить, що у ХХХ впродовж звітнього періоду 2019–2021 рр. спостерігається зростаюча тенденція запасів, причому за всіма їх видами. Однак, наголошуємо, що такий факт свідчить про негативну тенденцію щодо поточної дебіторської заборгованості, оскільки існує ризик її неповернення дебіторами. Розрахунок системи абсолютних показників

забезпеченості запасів джерелами їх формування уможливить визначення тип фінансової стійкості за 2019–2021 рр. табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Визначення та аналіз типу фінансової стійкості ХХХ
за 2019 – 2021 рр. (станом на кінець року), тис. грн**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Зміни (+,-) 2021 р. до 2019 р.
Власні оборотні кошти	56178	94891	140036	+83858
Довгострокові кредити банків	0	0	32737	+32737
Запаси і поточні біологічні активи	57108	39741	63476	+6368
Наявність власних оборотних коштів і довгострокових кредитів банків для формування запасів	56178	94891	172773	+116595
Загальна величина джерел формування запасів	56178	94891	172773	+116595
Нестача власних оборотних коштів для формування запасів	-930	55150	76560	+77490
Нестача власних оборотних коштів і довгострокових кредитів банків для формування запасів	-930	55150	109297	+110227
Нестача загальної величини джерел формування запасів	-930	55150	109297	+110227
Тип фінансової стійкості	Кризовий фінансовий стан	Абсолютна фінансова стійкість		х
Коефіцієнт забезпеченості запасів відповідними джерелами формування	0,984	2,388	2,206	1,222
Нестача відповідних джерел формування на 1 грн запасів, грн	-0,02	1,39	1,21	1,22

За результатами проведених розрахунків у табл. 3.2 свідчить, із визначення типу фінансової стійкості у 2019 р. підприємство мало нестачу загальної величини джерел формування запасів 930 тис. грн, а у 2020 та 2021 рр. надлишок – 55 млн 150 тис. грн та 109 млн 297 тис. грн, відповідно. Отже, ХХХ впродовж 2019 року має ознаки кризового типу фінансової стійкості, проте вже у 2020–2021 р. підприємство мало абсолютну фінансову стійкість.

Використавши дані розділу VIII «Запаси» Приміток до фінансової звітності ХХХ за 2019–2021 рр. проаналізуємо динаміку запасів та їх

структуру у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Динаміка та структура запасів ХХХ за 2019 – 2021 рр.

Види запасів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+; -) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн.	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Сировина і матеріали	69	0,0	-	x	210	0,1	+141	у 3 р.б.
Паливо	388	0,3	397	0,3	318	0,2	-70	-18,0
Будівельні матеріали	123	0,1	77	0,1	26	0,1	-97	-78,9
Запасні частини	821	0,6	767	0,7	1183	0,7	+362	+44,1
Матеріали сільськогосподарського призначення	49756	35,5	31910	27,8	54871	34,0	+5115	+10,3
Поточні біологічні активи	4871	3,5	5563	4,8	5885	3,6	+1014	+20,8
МШП	1080	0,8	1027	0,9	983	0,6	-97	-8,9
Незавершене виробництво	19311	13,7	21351	18,6	44001	27,3	+24690	у 2,3 р.б.
Готова продукція	63728	45,5	53790	46,8	53824	33,4	-9907	-15,5
Товари	12	0,0	-	x	-	x	-12	-100
Разом	140159	100,0	114882	100,0	161301	100,0	+21142	+15,1

Аналіз динаміки, складу й структури запасів ХХХ табл. 3.3 показав, що їх вартість у 2021 р. порівняно з 2019 р. збільшилася на 21 млн 142 тис. грн, або на 15,1 %. За складовими запасів відмічено зростання вартості за рахунок наступних елементів: сировина і матеріали на 141 тис. грн або у 3 рази; запасні частини на 362 тис. грн або на 44,1 %; матеріали сільськогосподарського призначення на 5 млн 115 тис. грн або на 10,3 %; поточні біологічні активи на 1 млн 14 тис. грн або 20,8 %; незавершене виробництво на 24 млн 690 тис. грн або у 2,3 рази. Зменшення спостерігається за статтями: паливо на 70 тис. грн або на 18 %; будівельні матеріали на 97 тис. грн або на 78,9 %; МШП на 97 тис. грн або 9 %; готова продукція на 9 млн

904 тис. грн. Структура різновидів видів запасів у 2019, 2020 та 2021 роках наведена на рис. 3.2, рис. 3.2 та рис. 3.4, відповідно.

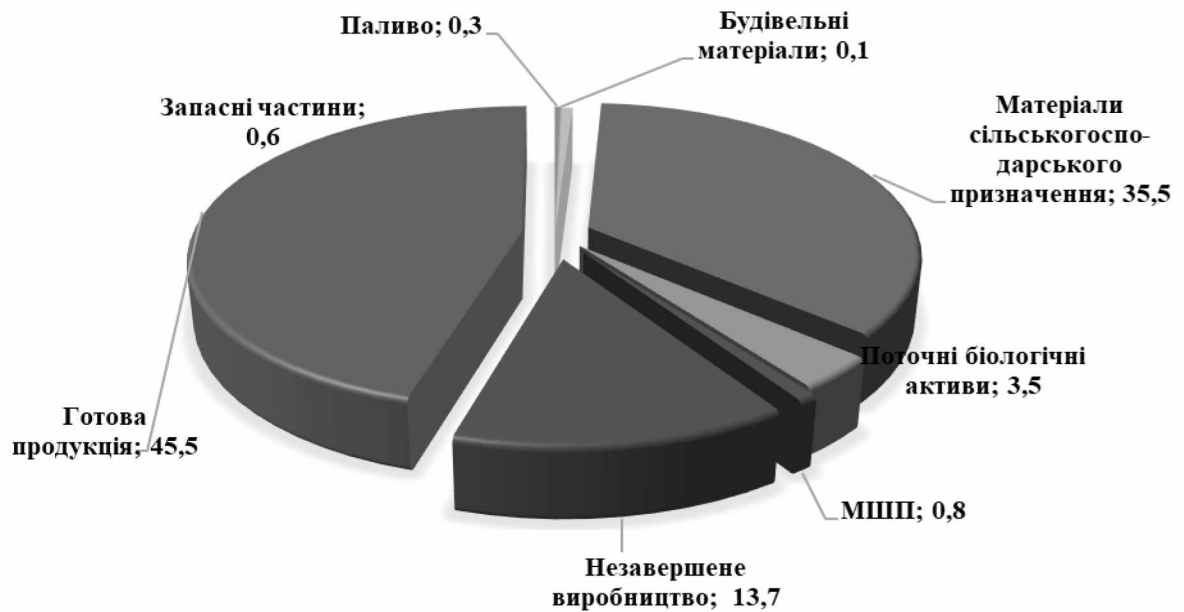

Рис. 3.2. Структура різновидів запасів у XXX у 2019 р., у %

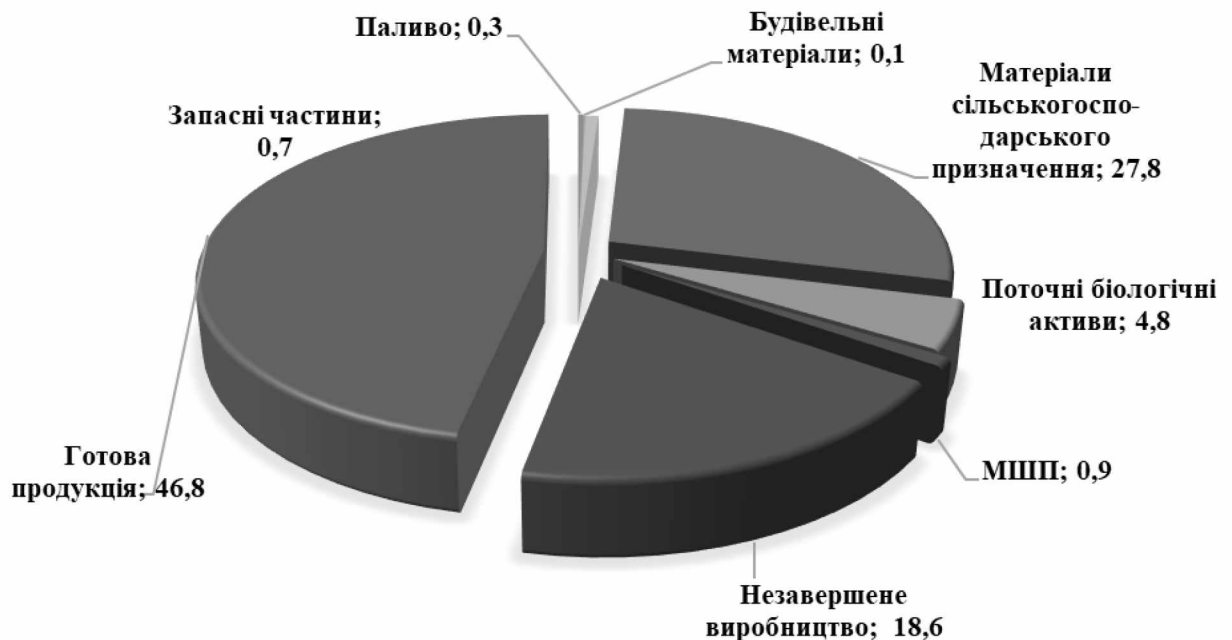

Рис. 3.3. Структура різновидів запасів у XXX у 2020 р., у %

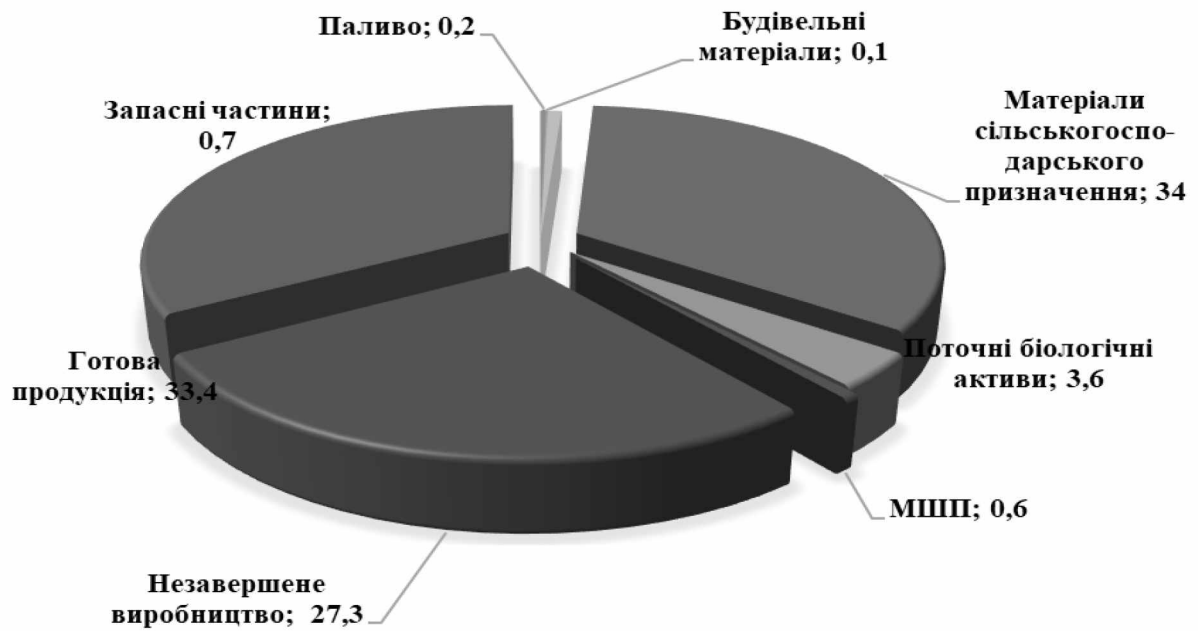

Рис. 3.4. Структура різновидів запасів у ХХХ у 2021 р., у %

Аналіз даних рис. 3.2 – 3.4, свідчить, що у складі запасів ХХХ впродовж 2019 – 2021 рр. припадає на готову продукцію – 45,5 %, 46,8 %, 33,5 %, відповідно та матеріали сільськогосподарського призначення – 35,5 %, 27,8 %, 34,0 %, відповідно.

3.2. Забезпеченість суб'єкта господарювання виробничими запасами

Фінансовий результат від операційної діяльності складається з фінансових результатів від реалізації продукції (виконаних робіт і наданих послуг) і фінансових результатів від іншої операційної діяльності. Розглянемо аналіз факторів формування показників фінансових результатів від операційної діяльності у ХХХ за 2019 – 2021 рр., тис. грн.

Адитивна модель факторного аналізу фінансового результату від операційної діяльності ХХХ:

$$\text{ФРОД} = \text{ОД} - \text{ОВ} = (\text{ЧД} + \text{ІОД}) - (\text{С} + \text{АВ} + \text{ВЗ} + \text{ІОВ}). \quad (3.1)$$

За вихідною інформацією табл. 3.4 проаналізуємо фактори формування

показників фінансових результатів від операційної діяльності у ХХХ за порівняння 2021 р. з 2019 р.

Таблиця 3.4

Інформація для аналізу факторів формування показників фінансових результатів від операційної діяльності в ХХХ за 2019–2021 рр., тис. грн

Показник	Умовне позначення	2019 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) 2021 р. до 2019 р.
Чистий дохід від реалізації продукції	ЧД	184833	216609	+31776
Собівартість реалізованої продукції (послуг)	С	136688	160113	+23425
Валовий прибуток (збиток)	ВП	48145	56496	+8351
Інші операційні доходи	ЮД	370	1142	+772
Адміністративні витрати	АВ	2326	6387	+4061
Витрати на збут	ВЗ	3480	2187	-1293
Інші операційні витрати	ЮВ	2916	8369	+5453
Операційний дохід	ОД	185203	217751	+32548
Операційні витрати	ОВ	145410	177056	+31645
Прибуток від операційної діяльності	ФРОД	39793	40695	+902

Отже, відповідно до формули (3.2) загальна зміна (+, –) валового прибутку, тис. грн:

$$\text{ВП} = \text{ЧД} - \text{С} \quad (3.2)$$

Загальна зміна (+, –) валового прибутку (збитку), тис. грн:

$$\Delta \text{ВП} = 56496 - 48145 = +8351 \text{ тис. грн,}$$

Розрахуємо умовний показник валового прибутку:

$$\Delta \text{ВП}_{\text{ум}} = \text{ЧД}_1 - \text{С}_0 = 216609 - 136688 = +79921 \text{ тис. грн,}$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) чистого доходу від реалізації продукції (робіт, послуг):

$$\Delta \text{ВП}_{\text{чд}} = \Delta \text{ВП}_{\text{ум}} - \text{ВП}_0 = 79921 - 48145 = +31776 \text{ тис. грн,}$$

2) собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг):

$$\Delta \text{ВП}_{\text{с}} = \text{ВП}_1 - \Delta \text{ВП}_{\text{ум}} = 56496 - 79921 = -23425 \text{ тис. грн,}$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta \text{ВП} = \Delta \text{ВП}_{\text{чд}} + \Delta \text{ВП}_{\text{с}} \quad (3.3)$$

$$\Delta \text{ВП} = 31776 - 23425 = +8351 \text{ тис. грн,}$$

Збільшення валового прибутку на 8351 тис. грн відбулося під впливом наступних факторів: внаслідок збільшення чистого доходу від реалізації продукції (виконаних робіт і наданих послуг), валовий прибуток збільшився на 31776 тис. грн. Водночас завдяки збільшенню собівартості продукції (виконаних робіт й наданих послуг) валовий прибуток скоротився на 23425 тис. грн.

Загальна зміна (+; -) фінансового результату (прибутку, збитку) від операційної діяльності, тис. грн;

$$\Delta \text{ФРОД} = 40695 - 39793 = +902 \text{ тис. грн,}$$

Розрахуємо умовні показники зміни фінансового результату:

$$\Delta \text{ФРОД}_{\text{ум1}} = \text{ВП}_1 + \text{ІОД}_1 - \text{АВ}_1 - \text{ВЗ}_1 - \text{ІОВ}_0 = +40695 \text{ тис. грн.}$$

$$\Delta \text{ФРОД}_{\text{ум2}} = \text{ВП}_1 + \text{ІОД}_1 - \text{АВ}_1 - \text{ВЗ}_0 - \text{ІОВ}_0 = +44855 \text{ тис. грн.}$$

$$\Delta \text{ФРОД}_{\text{ум3}} = \text{ВП}_1 + \text{ІОД}_1 - \text{АВ}_0 - \text{ВЗ}_0 - \text{ІОВ}_0 = +48916 \text{ тис. грн.}$$

$$\Delta \text{ФРОД}_{\text{ум4}} = \text{ВП}_1 + \text{ІОД}_0 - \text{АВ}_0 - \text{ВЗ}_0 - \text{ІОВ}_0 = +48144 \text{ тис. грн.}$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) валового прибутку (збитку):

$$\Delta \text{ФРОД}_{\text{ВП}} = +8351 \text{ тис. грн,}$$

2) інших операційних доходів:

$$\Delta \text{ФРОД}_{\text{ІОД}} = +772 \text{ тис. грн,}$$

3) адміністративних витрат:

$$\Delta \text{ФРОД}_{\text{АВ}} = + 4061 \text{ тис. грн,}$$

4) витрат на збут:

$$\Delta \text{ФРОД}_{\text{ВЗ}} = - 1293 \text{ тис. грн,}$$

5) інших операційних витрат:

$$\Delta \text{ФРОД}_{\text{ІОВ}} = +54530 \text{ тис. грн,}$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta \text{ФРОД} = \Delta \text{ФРОД}_{\text{ВП}} + \Delta \text{ФРОД}_{\text{ІОД}} + \Delta \text{ФРОД}_{\text{АВ}} + \Delta \text{ФРОД}_{\text{ВЗ}} + \Delta \text{ФРОД}_{\text{ІОВ}} = 8551 + 772 - 4061 + 1293 - 5453 = +902 \text{ тис. грн.}$$

Прибуток від операційної діяльності ХХХ зріс на 902 тис. грн. При

цьому за рахунок збільшення валового прибутку, відповідно прибуток від операційної діяльності, збільшився на 8351 тис. грн; збільшення інших операційних доходів на 772 тис. грн; зростання адміністративних витрат на 4 млн 61 тис. грн та скорочення витрат на збут на 1293 тис. грн, а зниження рівня інших операційних витрат на 54 млн 530 тис. грн.

Із метою визначення напряму розвитку матеріальних запасів ХХХ: їх динаміку (зростання, зниження, стабілізацію) відносно чистого доходу від реалізації продукції (виконаних робіт та наданих послуг) тощо, які наведено на рис. 3.5.

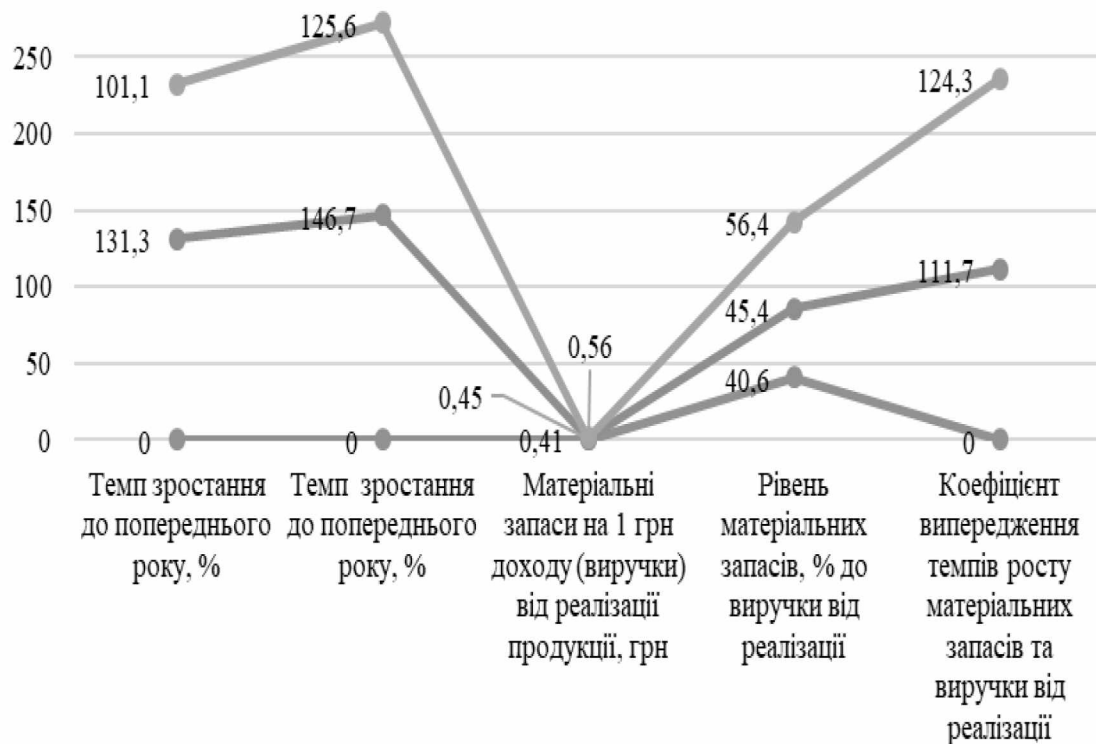

Рис. 3.5. Показники динаміки виробничих запасів відносно чистого доходу від реалізації продукції ХХХ за 2019–2021 рр.

Аналіз даних рис. 3.5 свідчить, що зміни відбулися на підґрунті зростання доходу (виручки) від реалізації продукції (виконаних робіт, послуг) на 31 млн 7662 тис. грн, темпи його зростання були нестрімкими. Це стало причиною зростання рівня матеріальних запасів на 0,05 грн, тобто до 4,8 %.

Динаміку, що склалася, слід оцінити швидше негативно, ніж позитивно, адже зростання матеріальних запасів у розрахунку на 1 грн виручки від реалізації продукції може бути виправдане лише тоді, коли фактичний обсяг запасів сировини й матеріалів відповідатиме встановленому нормативу, а темпи приросту доходу випереджатимуть аналогічні показники запасів.

3.3. Аналіз використання виробничих запасів підприємства та його матеріальних витрат

Витрати операційної діяльності ХХХ за їх змістовим наповненням групуються за економічними елементами та статтями витрат, що уможлиблює здійснити ретроспективний контроль за витратами з точки зору їх призначення. Проаналізуємо склад, структуру та динаміку операційних витрат за елементами ХХХ за допомогою даних табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Динаміка та структура елементів операційних витрат ХХХ за 2019 – 2021 рр.

Види витрат	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Зміни (+, -) 2021 р. до 2019 р.		
	сума, тис. грн	у % до підсу- мку	сума, тис. грн	у % до підсу- мку	сума, тис. грн	у % до підсу- мку	сума, тис. грн	пито- мої ваги, %	у %
1. Матеріальні затрати	173194	73,8	216891	73,0	154139	65,4	-19055	-8,4	-11,0
2. Витрати на оплату праці	10841	4,6	11987	4,0	23540	10,0	+12699	5,4	у 2,2 р.б.
3. Відрахування на соціальні заходи	2393	1,0	2650	0,9	5242	2,2	+2849	1,2	у 2,2 р.б.
4. Амортизація	17281	7,4	15713	5,3	14418	6,1	-2863	-1,2	-16,6
5. Інші операційні витрати	31037	13,2	49982	16,8	38368	16,3	+7331	3,1	+23,6
Разом	234746	100,0	297223	100,0	235707	100,0	+961	0,0	+0,4

Узагальнюючи проведені розрахунки даних табл. 3.5 зауважимо, що загальна сума операційних витрат у розрізі елементів витрат за досліджуваний період зросла на 961 тис. грн або на 0,4 %, що свідчить дані рис. 3.6.

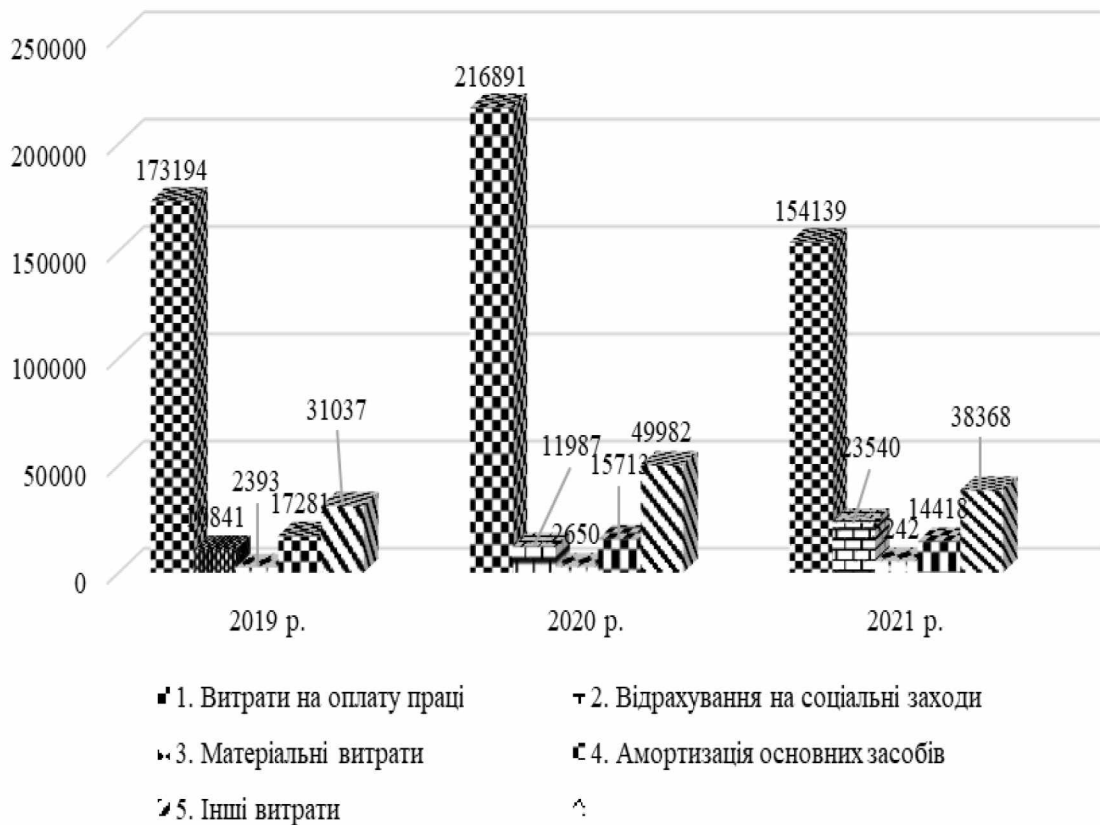

Рис. 3.6. Склад, структура та динаміка операційних витрат
XXX за 2019–2021 рр.

Ця зміна спричинена зменшенням обсягу матеріальних затрат на 19 млн 55 тис. грн або на 11 %, зростанням витрат на оплату праці на 12 млн. 699 тис. грн або у 2,2 рази, відрахувань на соціальні заходи на 2 млн 849 тис. грн або на у 2,2 рази, сума нарахованої амортизації зменшилася на 2 млн 863 тис. грн або на 16,6 % та зростання інших операційних витрат на 7 млн 331 тис. грн (23,6 %).

Найбільш повно дані про витрати на виробництво продукції основних галузей аграрного сектору містяться і у формі № 50-сг та первинних

документах бухгалтерського обліку. Більш детальний аналіз витрат виробництва продукції рослинництва ХХХ у розрізі основних статей здійснено у табл. 3.6.

Таблиця 3.6

**Динаміка витрат на виробництво продукції рослинництва
ХХХ за 2019 – 2021 р.**

Елементи витрат	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Зміни 2021 р. (+, -) до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Матеріальні витрати всього:	21790,4	70,9	26406	66,1	19473,8	52,7	-2316,6	-10,6
насіння	6002,9	19,5	6042	15,1	6411,1	17,3	+408,2	+6,8
мінеральні добрива	2932,8	9,5	2874	7,2	2534,3	6,9	-398,5	-13,6
нафтопродукти	2698,7	8,8	2714	6,8	1930,6	5,2	-768,1	-28,5
електроенергія	348	1,1	489	1,2	393	1,1	+45	+12,9
паливо	6	0,0	-	-	-	-	-6	-100,0
запасні частини та будівельні матеріали	6672,2	21,7	8795	22,0	8204,8	22,2	+1532,6	+23,0
оплата послуг і робіт, що виконані сторонніми організаціями та інші матеріальні витрати	3129,8	10,2	5492	13,7	-	-	-3129,8	-100,0

Аналіз даних табл. 3.6 свідчить, що витрати виробництва продукції рослинництва ХХХ показав, що їх сума збільшилася у 2021 р. порівняно з 2019 р. на 6 млн 243,2 тис. грн, або на 20,3 % за рахунок нарахованої суми амортизації основних засобів на у 2,2 рази, інших витрат у 2,1 рази. Сума матеріальних витрат виробництва продукції рослинництва ХХХ зменшилася за рахунок вартості мінеральних добрив на 398,5 тис. грн, або на 13,6 %, паливно-мастильних матеріалів на 768,1 тис. грн, або на 28,5 %, у 5,5 рази, вартості оплачених послуг і робіт сторонніх організацій на 3 млн 129,8 тис. грн. Відмічено також зростання вартості насіння та посадкового матеріалу на

408,2 тис. грн, або на 6,8 %, витраченої електроенергії на 45 тис. грн, або на 12,9 %, запасних частин, ремонтних та будівельних матеріалів на 1 млн 532,6 тис. грн, або на 23 %. у 2,4 рази.

Динаміка статей витрат галузі рослинництва ХХХ за 2019 –2021 рр. наведено на рис. 3.7.

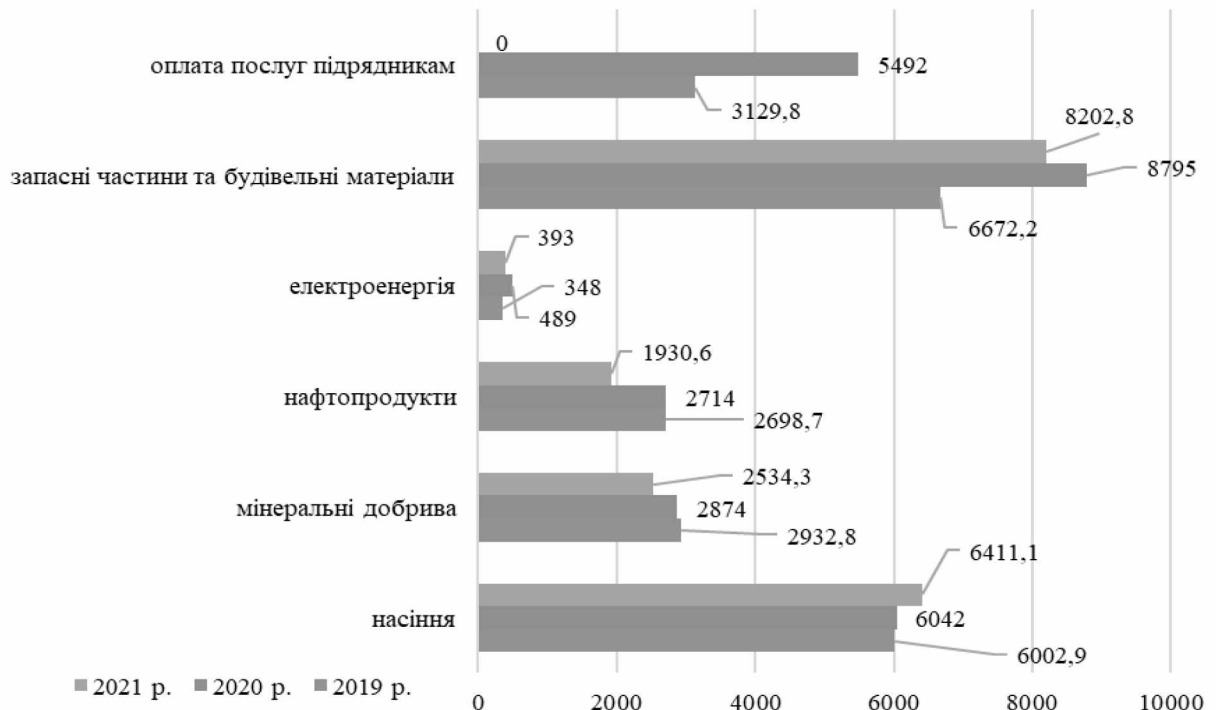

Рис. 3.7. Динаміка статей витрат галузі рослинництва ХХХ за 2019–2021 рр.

Динаміка показників наявності та використання матеріальних оборотних активів ХХХ за 2019–2021 рр. наведено у додатку Р.

За даними додатку Р проведемо аналіз динаміки показників наявності та використання оборотних активів ХХХ за 2019–2021 рр.

Аналіз вихідної інформації для аналізу динаміки та показників наявності та використання матеріальних оборотних активів показав, що у 2021 р. порівняно з 2019 р. спостерігається зростання зазначених показників:

- чистого доходу від реалізації продукції, робіт та послуг на 12 млн 60 тис. грн, або на 32,7 %; собівартості реалізації продукції, робіт та послуг на

13 млн 735 тис. грн, або на 50,8 %, матеріальних витрат на 4 млн 681 тис. грн, або на 26,5 %;

- середньорічної вартості виробничих запасів на 7 млн 44 тис. грн, або у 3,0 рази, середньорічної вартості незавершеного виробництва на 1 млн 294 тис. грн, або на 33,1 %, середньорічної вартості готової продукції і товарів на 4 млн 286,5 тис. грн, або на 56,7 %, середньорічної вартості поточних біологічних активів на 235,5 тис. грн, або у 2,6 рази;

- зростання означених показників супроводжується підвищенням коефіцієнта накопичення запасів на 0,348 пункти;

- коефіцієнт обертання матеріальних оборотних коштів зменшився з 2,439 у 2019 р. до 1,749 у 2021 р., тобто на 0,690 пункти, відповідно тривалість одного обороту матеріальних оборотних активів зросла на 59 дні або на 39,4 %. Зазначені зміни показників свідчать про уповільнення оборотності, що пояснюється випереджаючим зростанням середньорічної вартості оборотних активів (на 85,0 %) порівняно з підвищенням суми чистого доходу від реалізації продукції, робіт та послуг (на 32,7 %);

- матеріаломісткість продукції показує, що частка витрат матеріальних ресурсів (основних і допоміжних матеріалів, палива, енергії) на виготовлення одиниці продукції у загальних витратах є досить високою. Зокрема, у 2021 р. цей показник склав 54,8 %, що на 10,8 % менше порівняно з 2019 р.;

- матеріаловіддача характеризує ефективність використаних предметів праці, тобто показує, скільки вироблено продукції з одиниці витрачених матеріалів. Отже, у 2021 р. на 1 грн матеріальних витрат припадає 1,82 грн виробленої продукції, що на 0,29 грн більше порівняно з 2019 р.;

- динаміка показників матеріаломісткості та матеріаловіддачі позитивно характеризують використання матеріальних ресурсів, що пов'язано із зниженням матеріаломісткості та зростанням матеріаловіддачі;

- показник прибутку (збитку) від операційної діяльності га 1 грн матеріальних витрат зменшився у 2021 р. порівняно з 2019 р. на 0,48 грн, або

на 70,9 %, що пояснюється випереджаючим збільшенням середньорічної вартості оборотних активів (на 85,0 %) порівняно з зниженням суми прибутку від операційної діяльності (на 63,1 %). Із використанням інформації додатку Р за допомогою способу ланцюгових підстановок визначимо вплив факторів на зміну тривалості одного обороту виробничих запасів за 2021 і 2019 рр.

Динаміка показників наявності матеріальних оборотних активів наведено на рис. 3.8.

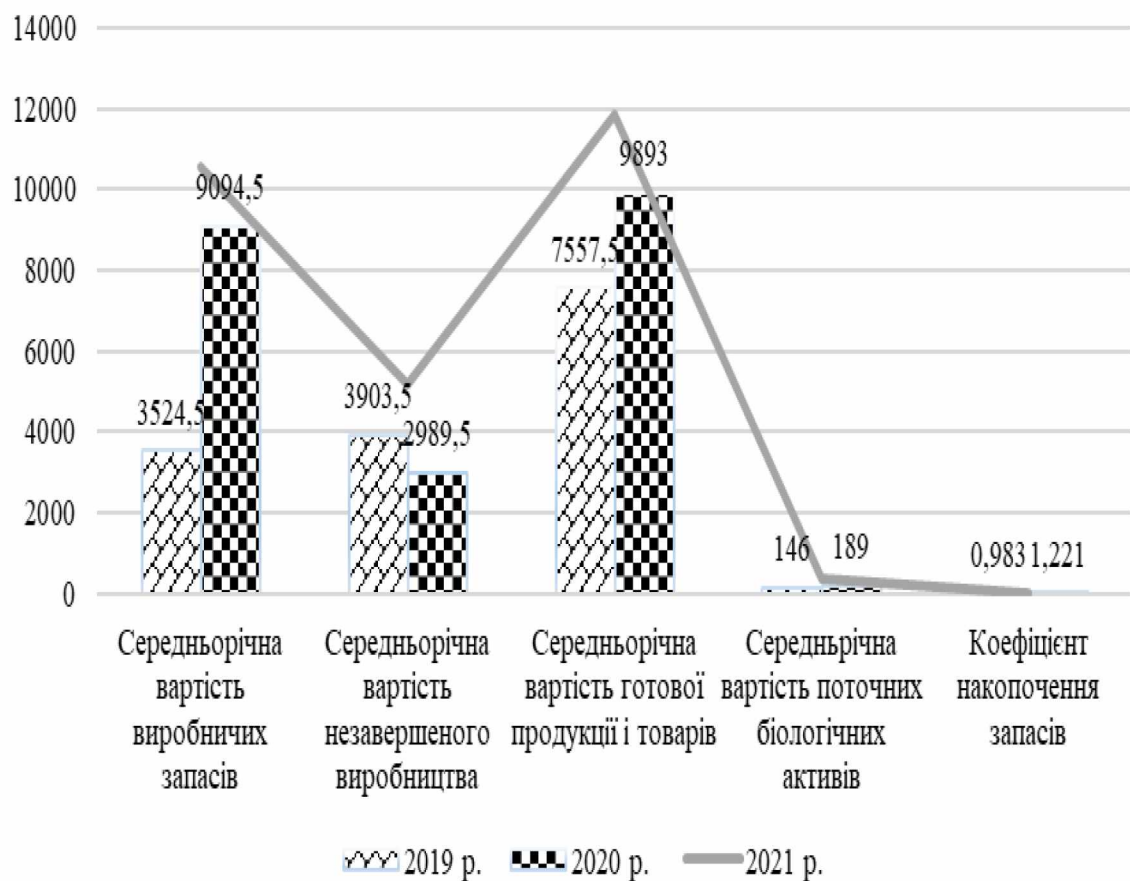

Рис. 3.8. Динаміка показників наявності матеріальних активів
XXX за 2019–2021 рр.

Динаміка показників використання матеріальних оборотних активів наведено на рис. 3.9.

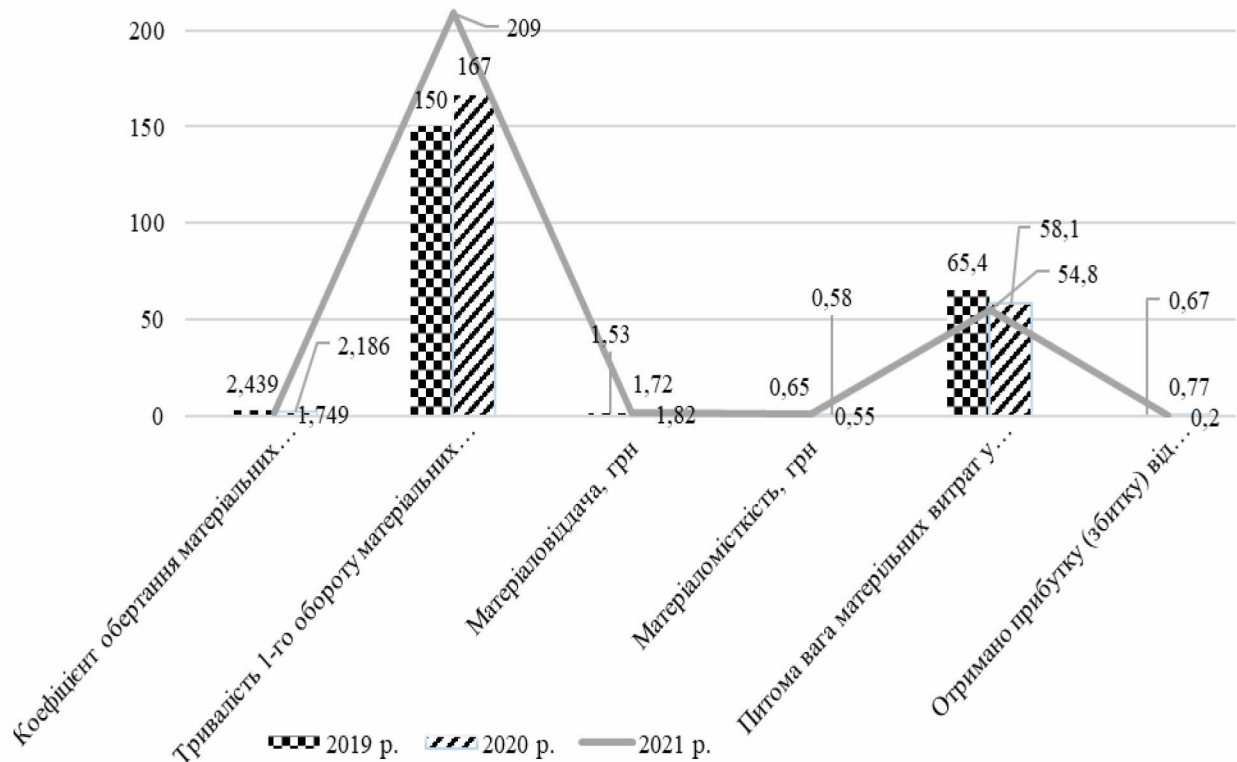

Рис. 3.9. Динаміка показників використання матеріальних оборотних активів ХХХ за 2019–2021 рр.

Модель факторного аналізу тривалості одного обороту виробничих запасів:

$$T = \frac{360 \times \overline{OA}}{CB} \quad (3.4)$$

де T – тривалість одного обороту виробничих запасів, днів;

$VЗ$ – середньорічна вартість виробничих запасів, тис. грн;

$СВ$ – собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг), тис. грн.

За даними додатку С розрахуємо показники тривалості одного обороту виробничих запасів, днів:

$$T_0 = (365 \times VЗ_0) / СВ_0 = (365 \times 3524,5) / 27055 = 150$$

$$T_{ум} = (365 \times VЗ_1) / СВ_0 = (365 \times 10568,5) / 27055 = 143$$

$$T_1 = (365 \times VЗ_1) / СВ_1 = (365 \times 10568,5) / 40790 = 209$$

Загальна зміна (+; -) тривалості одного обороту виробничих запасів ХХХ, днів:

$$\Delta T = T_1 - T_0 \quad (3.5)$$

$$\Delta T = 209 - 150 = +59.$$

У тому числі за рахунок факторів:

1. Середньорічної вартості виробничих запасів:

$$\Delta T_{OA} = T_{UM} - T_0; \quad (3.6)$$

$$\Delta T_{OA} = 143 - 150 = -7.$$

2. Чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$\Delta T_{чд} = T_1 - T_{UM}. \quad (3.7)$$

$$\Delta T_{чд} = 209 - 143 = +66.$$

Уповільнення оборотності виробничих запасів у досліджуваному підприємстві на 59 днів, або на 39,4 % відбулося під впливом наступних факторів:

- в результаті підвищення середньорічної вартості виробничих запасів на 7 млн 44 тис. грн або у 2 рази, тривалість одного обороту зменшилася на 7 днів;

- зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 12 млн 60 тис. грн, або на 32,7 %, тривалість одного обороту зросла на 66 днів.

3.4. Напрями покращення матеріального забезпечення підприємства та оптимізації його матеріальних витрат

Прискорення обігу оборотних активів призводить як до пришвидчення їх використання, так і до зростання ефективності діяльності суб'єкта господарювання аграрної сфери [80]. Економічна ефективність цього процесу досягається швидше у разі означення мети та засобів її досягнення, саме тому доцільно умовно поділити процес виробництва на декілька взаємозалежних етапів (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Шляхи прискорення обігу запасів виробничого призначення

Етапи	Шляхи прискорення обороту виробничих запасів
Стадія створення	упровадження економічно обґрунтованих норм запасів; застосування оптимального співвідношення ціни та якості; налагодження взаємозв'язків з постачальниками, що комплектують вироби; установлення чітких договірних умов та контроль за їх виконанням; налагодження роботи транспорту; налагодження системи складського обліку матеріально-технічного забезпечення; запровадження комплексної механізації та автоматизації вантажно-розвантажувальних робіт на складах.
Стадія незавершеного виробництва	упровадження прогресивної техніки і технології виробництва, особливо безвідхідної; розвиток стандартизації, уніфікації; використання вторинних ресурсів; удосконалювання системи ощадливого використання ресурсів підприємства; розширення асортименту продукції, що має підвищений попит.
Стадія обігу	удосконалення маркетингової служби підприємства; стимулювання реалізації (збуту) продукції; управління дебіторською заборгованістю; прискорення документообороту у процесі виробництва; удосконалення системи розрахунків.

Результати діагностики уможливають сформулювати комплекс пропозицій для ХХХ, що поліпшать не лише майновий стан ХХХ, а й обумовлять ріст прибутку та рентабельності.

Ефективними управлінськими рішеннями в даному напрямі є:

- зниження витрат за рахунок зменшення частки запасів виробничого призначення, що не використовуються;
- здійснення факторингових операцій, що призведе до реструктуризації дебіторської заборгованості;
- прискорення оборотності оборотних активів за рахунок оптимізації запасів сировини і незавершеного виробництва;
- підвищення рентабельності оборотних активів за рахунок мінімізації витрат;
- скорочення тривалості виробничого циклу;
- поліпшення організації матеріально-технічного забезпечення за рахунок зменшення надлишку оборотних активів;

- прискорення реалізації товарної продукції;
- створення обсягів запасів сировини у відповідності до встановлених нормативів.

ВИСНОВКИ

У ході результатів дослідження вирішено наукове завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень, розробці практичних рекомендацій щодо обліку й аналізу виробничих запасів. Результати дослідження дають змогу сформулювати наступні висновки:

1. Дослідження сутності поняття «запаси», з урахуванням історичного аспекту розвитку проблеми, дають підстави стверджувати, що запаси виробничого призначення – це складова частина предметів праці, які приймають участь у виготовленні продукції, проте безпосередньо не задіяні у виробничому процесі, споживаються впродовж одного виробничого циклу й всю свою вартість переносять на вартість кінцевого продукту.

2. До складу виробничих запасів у досліджуваному підприємстві входить значна кількість об'єктів обліку, зокрема: сировина й матеріали; запасні частини; паливно-мастильні матеріали; матеріал сільськогосподарського призначення та інші, що визначають собою особливості облікового відображення кожного з них. Водночас кожен об'єкт обліку запасів виробничого призначення має свої особливості та регулюється відповідними нормативними актами.

3. Систематизовано положення нормативних актів щодо обліку запасів. Встановлено, що між вітчизняними й міжнародними стандартами бухгалтерського обліку з врегулювання обліку запасів існує низка спільних ознак. Проте у питаннях оцінки та визнання їх первісної вартості є вагомі відмінності. Відмінними рисами між НП(С)БО 9 та МСБО 2 є те, що міжнародний обліковий стандарт носить загальний рекомендаційний характер та не враховує національних особливостей ведення бухгалтерського обліку запасів.

4. Встановлено, що при надходженні виробничі запаси оцінюються і зараховуються на баланс за їх первиною вартістю. У ХХХ є такі способи надходження запасів виробничого призначення, зокрема: придбання через

підзвітних осіб, надходження від постачальників, оприбуткування матеріалів при ліквідації основних засобів, безкоштовне одержання та виготовлення власними силами.

5. Досліджено, що витрачені виробничі запаси оцінюються за одним із означених методів: ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів, середньозваженої собівартості, собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО), нормативних затрат. У ХХХ для оцінки виробничих запасів, що вибули використовують метод середньозваженої собівартості та метод ФІФО.

6. Встановлено, що бухгалтерський облік у ХХХ ведеться у відповідності до чинного законодавства та Наказу «Про облікову політику». Адже, формування облікової політики ХХХ є дуже відповідальним завданням, яке полягає не тільки у застосуванні принципів ведення бухгалтерського обліку, складання і подання бухгалтерської звітності, а й у виборі методів та процедур опрацювання облікової інформації.

7. Ведення бухгалтерського обліку на підприємстві здійснюється з використанням програмного продукту «1С: Підприємство 8.3». Автоматизація бухгалтерського обліку знаходиться на достатньому рівні, що уможлиблює істотно полегшити трудомісткі розрахунки, підвищити оперативність та точність облікової інформації та здійснити фінансовий аналіз діяльності ХХХ та пошуку резервів щодо підвищення його ефективності.

8. Аналітичний облік виробничих запасів досить складний та громіздкий, адже відображує технічну й економічну характеристику об'єктів, їх місцезнаходження, первісну оцінку та оцінку вибуття. Усі господарські операції на основі складених паперових первинних документів переносяться до електронних документів програмного продукту «1С: Підприємство 8.3», звідки автоматично переносяться до відповідних Журналів-ордерів та відомостей програми, а з них до Головної книги та регламентованої звітності.

9. Обліковий процес обліку виробничих запасів закінчується складанням

звітності. Інформація щодо запасів знайшла своє відображення у відповідних формах фінансової звітності, зокрема: у формі 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан); у формі 2 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) та формі 5 Примітки до річної фінансової звітності.

10. Встановлено, що у структурі майна ХХХ станом на кінець 2021 р. найбільшу питому вагу займають оборотні активи (63,5 %), що на 37,1 % представлені запасами. При цьому спостерігається збільшення оборотних активів на 15 %. За групою запасів спостерігається: вартість виробничих запасів зросла у 2, рази (на 24 млн 690 тис. грн), витрати незавершеного виробництва зменшилися порівняно з 2019 р. на 9 млн 916 тис. грн або на 15,6 %, готова продукція зросла на 21 %. Негативним явищем є зростання поточної дебіторської заборгованості, яка у 2021 р. порівняно з базовим зросла на 11,7 % або на 6 млн 111 тис. грн і склала 58 млн 278 тис. гривень. Динамічність такої тенденції свідчить про ризик її неповернення.

11. Проведені дослідження свідчать, що загальна сума операційних витрат у розрізі елементів витрат за досліджуваний період зросла на 961 тис. грн. Ця зміна спричинена зменшенням обсягу матеріальних затрат на 11 %, зростанням витрат на оплату праці у 2 рази, відрахувань на соціальні заходи 2 рази, відповідно, сума нарахованої амортизації зменшилася на 17 % та зростання інших операційних витрат на 24 %).

Дослідивши основні моменти облікового відображення виробничих запасів у ХХХ, відмітимо, що доцільно було б:

- більше уваги приділяти контролю, плануванню та аналізу господарської діяльності підприємства;
- постійно поліпшувати систему інформаційного забезпечення, шляхом удосконалення чинного графіку документообороту;
- деталізувати питання щодо обліку запасів у Наказі про облікову політику підприємства;
- прискорювати оборотність оборотних активів за рахунок оптимізації

запасів сировини і незавершеного виробництва;

- підвищувати рентабельність оборотних активів за рахунок мінімізації витрат зменшуючи частку запасів виробничого призначення, що не використовуються;

- поліпшувати організацію матеріально-технічного забезпечення за рахунок зменшення надлишку оборотних активів.

